

K 19531
4

ՀԱՅԿԵՆԱԿԱՆ
ԳՐԱԴԱՐԱՆ

იაკობ გოგებაშვილი
IACOB GOGUEBACHVILI

იპუნუნუნუ ლუ კქქქქქ?!
LE POUVOIR D'UNE BERSEUSE

სპსპ-2000
ფეროფეროფერო

88

ბანონცემლობა „ხელოვნება“ თბილისი
EDITIONS „KHELOVNEBA“ TBILISSI

1990

80

1980
8080
8080

LIBRARY OF THE NATIONAL BOOK TRUST, INDIA
12, BANGALORE ROAD, CALCUTTA 700 015

თბილისიდან რომ აღმოსავლეთისაკენ წახვიდე, ერთი დღის მოგზაურობის შემდეგ მიაღვები ერთს გრძელს მთასა, რომელსაც ჰქვია ცივი. ამ ცივის მთაზე რომ ახვიდე და იქით, აღმოსავლეთისაკენ, გადაიხედო, შენ თვალწინ ქვემოთ გადაიჭიმება ვეებერთელა ვაკე, რომელსაც ჰყარავს მთელი მწვანე ზღვა ვენახებისა და ზვრებისა. ამ ვაკის ზედ შუა წელზე დაინახავ გრძელს ლაზლანა ზოლსა, ჩრდილოეთიდან სამხრეთისაკენ გავლებულსა. ეს სწორე ვაკე არის კახეთის ველი, ლაზლანა ზოლი კი — მდინარე ალაზანი, რომელიც კახეთს ჰყოფს ორს თითქმის თანასწორ ნაწილად; აქეთა ნახევარს ჰქვია გაღმა მხარი, იქითას — გაღმა მხარი. გაღმა მხარს საზღვრად უძევს აღმოსავლეთის დიდი და მაღალი მთები და ესენი ჰყოფენ კახეთს დაღესტნისაგან, რომელიც იწეება ამ მთებს იქით.

თუ გაღმა მხრისკენ თვალს დააკვირვებ, ერთს ადგილას მთის ძირში გააჩნევ დიდს ღელეს, ღრმად შევარდნილს მთაში. ეს ღელე ახლა სახნავ-სათესი ადგილია. მაგრამ რომ ახლო მიხვიდე და კარგად გასინჯო, მიწების მიჯნებზე და განაპირას ადვილად შეამჩნევთ ქვიტკირის ნაშთებსა. ეს ნაშთები უტყუარი ნიშანია იმისა, რომ ეს ადგილი ნასოფლანია.

დახს, ძველს დროში სწორედ ამ ადგილას ჰყვარდა კარგა მოხრდილი სოფელი, რომელსაც ვაშლოვანი ერქვა. დასავლეთით ამ სოფელს ერტყა ზვრები და ვენახები, ხოლო აღმოსავლეთის მხრივ ის თითქმის ენებოდა ხშირსა და აურილს ტყეს, რომლითაც შეფენილი იყო მთა. ამ ხშირის ტყის წყალობით შიგ შუა გულს სოფელში მიწიდან შადრევანივით ამოჩუხჩუხებდა ვეებერთელა ანკარა წყარო, რომლის ეინულივით ცივი წყალი იყო საუვარელი სასმელი მთელი სოფლისა. შენობანი სოფლისა სულ ქვიტკირისანი იყვნენ, და მოწმობდნენ, რომ სოფელი შემღებული იყო. მართლაც, მაშინ ვაშლოვანმა და მთელმა კახეთმა არ იცოდა, რა იყო ვაჭრის ვალი, რომელშიაც ეხლა კახეთი ჩაფლულია.

ვაშლოვანის ნაპირას, აღმოსავლეთით, ტყის ახლო, იდგა მშვენიერი ორსართულიანი სასახლე, ირგვლივ შემკული ლამაზი მოაჯირებითა. ეს სასახლე ეკუთვნოდა თავად ზურაბ ქართველასა, რომელიც განთქმული იყო მთელს კახეთში თავისი სიმდიდრითა და ზურადობით. ცოლად მას ჰყავდა ქართლიდან მოყვანილი ქალი მაგდანი. აგებულობით სუსტი მაგდანი იყო სწორედ ოქროს გულის პატრონი. მათს სახლში ყოველდღე იმდენი საჭმელი კეთდებოდა, რომ

ორ-სამს სახლობას ეყოფოდა, მაგრამ ხშირად დააკლდებოდათ ხოლმე საჭმელი და გაუძამდარნი რჩებოდნენ. ამის მიზეზი იყო მეტად კაცთმოუვარე გული მაგდანისა. ის უხვად უგზავნიდა თავისი სახლიდან სანოვაგეს ეოველს ავადმყოფსა, ღარიბსა და გაჭირვებულსა. ამასთან მაგდანს ჰქონდა საოცარი ხმა და

განთქმული იყო მთელს იმ მხარეში თავისი მშვენიერის სიმღერით. მისი ხმა და სიმღერა ისე ღრმად მიდიოდა კაცის გულში, ისეთი სიამოვნების ჟრუსანტულს დასახამდა, რომ ვინც კი მას მოისმენდა, თავის სიცოცხლეში აღარ დაავიწყდებოდა. ზურაბმაც მშვენიერად იცოდა თარზე დაკვრა. როცა ქმარი

უკრავდა თარზე და ცოლი დამღეროდა, ეური ამასე უკეთეს ვერას გაიგონებდა.

ზურაბი და მაგდანი სულ ხუთი-ექვსი წლის ჯვარდაწერილნი იყვნენ. შვილად ჰყავდათ ერთადერთი ქალი — ქეთო, რომელიც მესამე წელიწადში იღვა. მეტად საუვარელი ბავშვი იყო ქეთო: ლამაზი, თეთრი ბამბის ქულასავით, ცქრიალა, მხიარული, უღალავი მოტიკტიკე, ამასთან ქეთოს საშინლად უევარდა თავისი დედის სიმღერა, ხშირად ამღერებდა და სულგანაბული ეურს უგდებდა მთელი საათობით. კაცს სწორედ ჩასაყლაპავად მოუნდებოდა ეს ბავშვი. დედ-მამას მასზე ამოდოდა მზე და გაგიჟებით უევარდა.

ლეკები კახეთში

ვაშლოვანში, და საზოგადოდ კახეთში მაშინდელს დროში ხშირად დაიარებოდნენ ლეკები. ძველის დროიდან დაღესტანსა და საქართველოს შორის ტბილი განწყობილება არსებობდა, დიდი მეგობრობა სუფევდა. ეოველს საქართველოს მტერს დაღესტანი მტრობას უწევდა, ეოველს საქართველოს მეგობარს მოეგრულად ეპყრობოდა. არავის არ ახსოვდა, რომ ლეკები როდისმე საქართველოს დასცემოდნენ და ჩხუბი აეტენათ ქართველებისათვის. ლეკები მტრად გაუნდნენ ქართველებს შემდეგშია. როდესაც მაჰმადიანობა¹ მიი-

ღეს და საქართველომ მართლმადიდებელის რუსეთისაკენ გაიწია. ძველ დროში კი დიდის ჰატივისცემისა და გულითადის მეგობრობის მეტი ქართველებს ლეკებისაგან არა მოაგონდებოდათ რა. ამ მეგობრული მეზობლობის გამო ლეკები თავისუფლად მიდი-მოდოდნენ კახეთში, უმეტეს ნაწილად სავაჭროდ. გასაყიდად გამოჰქონდათ უფრო ნაბდუეულობა და იარაღეულობა, რომლის კეთებაში განთქმულნი იყვნენ.

ქეთოს იტაცება

სოფელს ვაშლოვანში დაიარებოდა კაი ხნიდან სავაჭროდ ორი ბაჯაჯლანა ლეკი. ესენი ისე წყალწაღებულები იყვნენ, რომ თვითონ ლეკებსაც აბუჩად ჰყავდათ აგდებულნი. ამიტომ მათგან ცუდი საქმის გაბედვას არავინ არ მოელოდა; მაგრამ მალე მათ გაამართლეს ქართული ანდაზა: თავჩაღუნული კუდაბზეკილიაო...

ერთხელ ერთმა ამ ლეკთაგანმა თავის ამხანაგს უთხრა:

— იცი, რა აზრი მომივიდა! რამდენი ხანია, რაც ჩვენ სავაჭროდ დაიარებით, მაგრამ რა გამოვიდა? ისევ ისეთივე ლატაკები ვართ, როგორც ვიყავით, ისევ ისეთივე ძალღური ცხოვრება გვაქვს, როგორიცა გვქონდა. სხვაფრივ კი რომ მოვიქცეთ, ერთბაშად ვაპდიდრდებით და მოვრჩებით ამდენ ვაივაგლასსა და წანწალს.

— როგორ? — ჰკითხა ამხანაგმა.

¹ მაჰმადიანობა — რელიგიური მიმდინარეობა

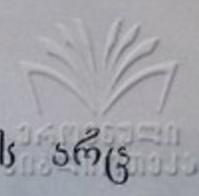
— ზურაბ ქართველამე ხომ ძლი-
ერ მდიდარია? — ჰკითხა მან.

— ჰო, მდიდარია, მაგრამ რას გვარ-
გებს ჩვენ იმის სიმდიდრე? — უპასუხა
მან.

— გვარგებს, თუ ჰკუთმ მოვიქცე-
ვით. ამ მდიდარს კაცს ხომ გავიყებით
უეუარს თავისი ერთადერთი ქალი?

— უეუარს, მაგრამ რა გამოვიდა მან-
დედან?

— ის გამოვიდა, რომ თუ ჩვენ იმ
ბავშვს როგორმე მოვიტაცებთ და ტევედ
წავიუვანთ დაღესტანში, როგორ გგონია,
ქართველამე განა თავის შემღებას და-
იშურებს, რომ ტევეობიდან დაიხსნას
შვილი? ჰაი, ჰაი, რომ არ დაიშურებს.

ამხანაგსაც მოეწონა ეს აზრი და გადაწყვიტეს, რომ თვალი ადევნონ და, რა წამს იგდონ ხელში მოხერხებული დრო, მოსტაცონ ჩუმად ქართველადეს ქეთო და ტუვედ წაიყვანონ დაღესტანში.

ჩვენ უკვე ვიცით, რომ სოფელ ვამლოვანს აღმოსავლეთით ეკრა დიდი, ატენილი ტყე, ამ ტყის ჰირად სშირად სეირნობდა ხოლმე ქართველადის სახლობა, რადგანაც სახლი იქვე ახლო ედგათ. ერთხელ ქეთოს გამდელმა საღამოს ჟამს ამ ტყისაკენ გამოსეირნა და თან ჰყავდა ზატარა ქეთოც. ტყეს რომ მიუახლოვდნენ, ბავშვმა ხის ქვეშ ჩიტი დაინახა და გაეჩანა: ჩიტმა ისკუპა და იქით ხეებში გადაფრთხილდა, ბავშვიც უკან დაედევნა.

ამასობაში ქეთო კარგა შორს წავიდა ტყეში, გამდელიც უკან მისდევდა. უცებ საიდანღაც გაჩნდა ლეკი, მივარდა ქეთოს, სტაცა ხელი, მეორე ხელი ჰირსე დააფარა და გაიტაცა. გამდელმა დაუვირება ვერ მოასწრო, რადგან ამ დროს მეორე ლეკმა თავში კეტი დაარტყა და უსულდგმულოდ დასცა მიწასზე. გაიტაცეს ქეთო და წაიყვანეს.

მღეპარი

ქეთოს დედ-მამას ფიქრი არაფრისა ჰქონდათ. ეგონათ, მეზობლებში იქნებიან ჩვენი ქალი და გამდელი და თავის დროზე მოვლენო. როდესაც დაღამდა და გამდელი ბავშვით არსად იყო, შეფიქრიანდნენ და მეზობლებში გაგზავნეს მოსაკითხავად, მაგრამ ახა რას იპოვნიდ-

ნენ. ეველგან უთხრეს, რომ დღეს არც კი გვინახავს ისინიო. მაშინ შეშინებულმა დედ-მამამ ჩირაღდნებით დაუწიეს ძებნა სოფლის კარშემო. დიდხანს ეძებეს და ბოლოს თავს წაადგნენ ტყეში გამდელს, რომელიც მკვდარივით ეგდო ხის ძირას. ღამის სიგრილემ და ხმაურობამ გონში ჩააგდო გამდელი და გამოაცოცხლა. ჯერ ხეირიანად არ გამოკვლეულიყო, რომ შემოფოთებულმა და გაფითრებულმა მაგდანმა მიაძახა: — ქეთო სადღა არის? — გამდელმა სუსტი ხმით და შესვენებით უამბო, როგორ მოიტაცეს ლეკებმა ქეთო. ამის გაგონება და მაგდანის გულის წასვლა ერთი იყო. ზურაბსაც საშინელი თავზარი დაეცა, მაგრამ ვაჟკაცურად თავი შეიძაგრა, მწუსარება სძლია და დაიძახა: — არიქა, მდევარიო!

მაშინდელს დროში ეველა ვაჟკაცს სრული თოფ-იარაღი ჰქონდა სახლში და გამოცდილი მეომარი იყო, რადგანაც გაჭირვების დროს საქართველოს მეფე ქუდზე კაცს დაიბარებდა ხოლმე. ამიტომ ზურაბის დამახების შემდეგ ერთი საათი არ გასულიყო, რომ მისი სახლის წინ იდგა ოცამდის ვაჟკაცი, თავით ფეხებამდე შეიარაღებული... სწრაფად გამოვიდა იარაღში ჩამჯდარი ზურაბი, მიესალმა და გაუძღვა წინ.

ღამე ღრუბლიანი და ძლიერ ბნელი იყო. მას უკან, რაც ლეკებმა ქეთო გაიტაცეს, კარგა ხანმა განვლო. დაღესტნისაკენ ტყეებსა და მთებში მისდევდა მხოლოდ ვიწრო ბილიკები და მათ-

ზე სიარული ბნელ ღამეში ძლიერ ძნე-
ლი იყო ხამი კაცისათვის. ქეთოს მომ-
ტაცე ლეკებმა ისე იცოდნენ ეს ბილიკე-
ბი, რომ თვალდახუჭულსაც შეეძლოთ
მათზე სიარული. ზურაბსა და იმის რაზმს
კი აქეთ თითქმის არ ევლოთ. ამიტომ
ლეკებმა მთელი ღამე განუწყვეტლივ და

დაუბრკოლებლად იარეს, დიდს მანძილ-
ზე გაუსწრეს მდევარს და მოტაცებულ
ქეთო მეორე დღესვე გადაიუვანეს და-
ღესტანში. ზურაბ ქართველამე თავის ამა-
ლით იძულებული შეიქნა ხელცარიელი
და საშინლად დაღონებული უკანვე და-
ბრუნებულიყო.

ქეთოს ნაიბი უიღულოვს

ლეკებმა ჰირველად ქეთო გაატარეს ერთს დიდ დაღესტნის სოფელზე, რომელიც იყო აქეთ ნაპირას, კახეთის ნაპირას, კახეთის საზღვრის ახლო. ამ სოფელში ცხოვრობდა ერთი მდიდარი ნაიბი, რომელსაც ეძღვნებოდა მთელი დასავლეთის მხარე დაღესტნისა. მას ჰყავდა ცოლად ლეკისავე ქალი, შემკული ერთსა და იმავე დროს ვაჟკაცურის გამბედაობითა და მეტად ნაწი გულით. ესენი იყვნენ დიდი ხნის ნაქორწილავნი, მაგრამ შვილი კი არ ჰყავდათ და გადაწყვეტილი ჰქონდათ, ვისიმე ბავშვი ეშვილათ.

საღამო ქამი იყო, როცა იმათ სახლის წინ ლეკებმა ქეთო გაატარეს, ნაიბი და მისი ცოლი კარაპანში ისხდნენ. მათ დაინახეს მიმავალი ორი ლეკი და ერთს მათგანს შეამჩნიეს ზურგზე გუდა. რომლიდანაც ბავშვის თავი და სახე ჩანდა. დაუძახეს თავისთან. ლეკები მოწიწებით მოვიდნენ და თავი დაბლა დაუკრეს, როგორც თავის ბატონს, მბრძანებელსა. ლეკებს ამბავი დაწვრილებით გამოჰკითხეს. ამათ დატუქსვისა ეშინოდათ და ამიტომ მართალი დაუძალეს, — უთხრეს, რომ ეს ბავშვი გზაზე ტყეში ვიპოვეთ და წამოვიყვანეთ.

პატარა ქეთო ცალკე დიდი ხნის მკვარობისაგან და ცალკე შიმშილისაგან ძლიერ მისუსტებული იყო და ძლივსლა ახელდა თვალებს, მაგრამ ეს სისუსტე კიდევ უფრო საყვარელს ბავშვად

ხდიდა მას. რა წამს ნაიბმა და მისმა ცოლმა ეს ბავშვი დაინახეს, მაშინვე გული შედ შეუვარდათ. ნაიბის ცოლმა ჰკითხა ლეკებს: — რა მოგცეთ, რომ ეს ბავშვი ჩვენ დაგვითმოდო?

— რა უნდა გვიბოძოთ, ქალბატონო, თუ გნებავთ, ფეშქაში განვლდით.

ნაიბი ადგა, შევიდა სახლში, გაძოტანა ვეებერთელა ქისა, ოქროებით საფარს, და მისცა ლეკებს. ქეთო გამოართვა ლეკსა ნაიბის ცოლმა და მაშინვე გულში ჩაიკონა, ლეკებმა მადლობა გადაუხადეს და წავიდნენ.

დედობრივმა ალერსმა ძალე მოასულიერა მიბნედილი ბავშვი. მას თუმცა ეველაფერი ეუცხოვა, მაგრამ, იმოდენა წვალეების შემდეგ, ბრყვი ლეკების ხელში, ნაიბის ცოლის მისაყვარლება და ზრუნვა სწორედ შვებად ეჩვენა. ჰირველს ხანებში მაინც ქეთო ეველაფერზე გულცივად იყო და ხშირად სტიროდა, როცა თავის დედ-მამას, სხვა შინაურებს და თავის საყვარელ სოფელს მოიგონეი და. მაგრამ ნაიბის ცოლი და მისი ქმარი ისეთი სიყვარულით, მოფერებითა და ალერსით ექცეოდნენ ქეთოს, რომ ძალე დაავიწყებინეს წინანდელი ეველაფერი.

ქეთო ლვა ქალად იქცევა

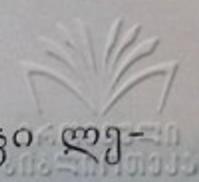
ბავშვი აწმდგომით ცხოვრობს. ის შეუწყვეტილ, უოველდღე იზრდებოდა, სულითა და ხორციით წინ მიდის, მატულობს, გრძნობს ამ თავის ზრდასა,

წინსვლას და ბედნიერია ამ გრძნობით. ის სრული სინარულით შეჭხარის ცასა და დედამიწასა, ბუნებასა და ადამიანსა. რადგან ბედნიერია აწმდგომით, ბავშვი არ ფიქრობს არც წარსულზე და არც მომავალზე. ამის გამო წარსულის ნაშთი, სსოვნა, მოგონება მის გულსა და გონებაში ძალე სუსტდება, მკრთალდება და

თითქოს სრულიად იშლება. აწმდგომი კი სრული ძალით მოქმედებს მასზე და იჭერს წარსულის ადგილს მთლად განუყოფლად.

ქეთოსაც ეს დაემართა. ნაიბმა და მისმა ცოლმა ისე შეაყვარეს ქეთოს თავი, რომ თანდათან ჩააქრეს მის სახსოვარში ღვიძლი დედ-მამის სიყვარული,

მოგონება, სახე. ორი-სამი წლის შემდეგ ქეთოს თავის ნამდვილ მშობლად მიაჩნდა ნაიბი და მისი ცოლი; იმათით სცოცხლობდა, იმათით ჰხარობდა. ღვიძლი დედ-მამის კვალი თითქოს მთლად წაიშალა მის ბუნებაში. ლეკურმა ენამ ცოტ-ცოტაობით, დღითი-დღე შეასუსტა ქართული ენა ქეთოში, დაიჭირა მისი ადგილი და ჩააქრო იგი. ლეკურმა სოფელმა ვაშლოვანის სახსენებელი ამოავდო მისი გულიდან. ქეთო დიდხანს ჰგრძნობდა მხოლოდ ერთს დანაკლისს: მაგდანის მშვენიერი ხმა, დამატკბობელი სიმღერა, ქეთოს უურს აღარ ასიამოვნებდა. მაგრამ ესეც დაივიწყა, თუმცა ყველასე გვიან. ერთი სიტყვით, უმდგომი გამეფდა ქეთოს სულში და წარსული ჯერ მკრთალი გახდა და მერე სრულიად გააქრო. ქართველი ქალი გადაიქცა ლეკ ქალად, კახეთის შვილი — დაღესტნის შვილად.

ამ სრულ გაღეკებას ქეთოსას იმანაც მოუწეო ხელი, რომ ნაიბმა სასტიკი ბრძანება გასცა სოფელში: არამც და არამც არავინ გაბედოს და ქეთოს უურს არ გააგონოს, რომ ნამშვილარია და არა ჩვენი ღვიძლი შვილია.

აბაო ცლა ქეთოს მამისა

რას ფიქრობდა და რას სჩადიოდა იმდროს ქეთოს დედ-მამა?

დიდხანს მათ არ იცოდნენ, რა უყვეს ლეკებმა ბავშვი. ზურაბს თავისი ქალი უფრო შუა დაღესტანში ეგულებოდა და

იქ ამებნინებდა, რადგანაც მომტაცო ლეკები იქიდან იყვნენ. ამასობაში გავიდა სამი, ოთხი წელიწადი. ბოლოს ერთმა ნაცნობმა ლეკმა მოუტანა ამბავი, რომ ამა და ამ ნაიბს შენი ქალი ხელში ჩაუგდია, უშვილებია და ზრდის, როგორც საკუთარ ქალსაო. ზურაბმა შეუთვალა ნაიბს, რომ ეგ ქალი ჩემი შვილია, მოტაცებულია ჩუმად და ოღონდ დამიბრუნე უკან და რასაც მთხოვ, მომიცემი ვარო. ნაიბმა შემოუთვალა ზასუნად, რომ თუ თავდაპირველად მცოდნოდა, რომ ეს ბავშვი შენი ქალია, მე თვითონ დაგიბრუნებდიო, მაგრამ ახლა გვიანდა არისო. მეცა და ჩემს ცოლსაც მზე ამ ბავშვზე ამოგვდის, მასაც ძლიერ ვუყვარვართ, აქაურობაში გაჩვეულია, თქვენ სრულიად დავიწყებული ჰყავხართ და ამიტომ ქეთოს ვერ დაგიბრუნებ, თუნდ მთელი კახეთის სიმდიდრე კარგებზე დამიგროვოო.

ამისთანა ზასუნის შემდეგ ზურაბს შეეძლო თავისი ქალი დაესხნა მხოლოდ ძალით ან რაიმე ხერხით. დარჩენა კი ქეთოსი დაღესტანში აუტანელი იყო მათი დედ-მამისათვის, მით უმეტეს, რომ მაგდანას ქეთოს შემდეგ შვილი აღარ ეძლეოდა. ქართველამე ბევრჯერ გაემგზავრა დაღესტნისაკენ ოციოდე შეიარაღებული ვაჟკაცით ქეთოს მოსატაცებლად, მაგრამ ტყუილად. ნაიბმა კარგად იცოდა წადილი და მეცადინეობა მისი და ამიტომ ყოველთვის გზაში დაახვედრებდა ხოლმე ჩასაფრებულს ლეკებს იმისთანა ადგილას, სადაც ერთი ჩასაფ-

რებული ოცსა და ორმოც ვაჟკაცს
გზას შეუკრავდა. სიმრავლედ ქართველ-
ბის რაზმისა აძნელებდა შეუმჩნეველად
მიახლოებას ნაიბის სოფლამდე.

როცა ამ გზით ვერაფერს გახდა,
წურაბმა ხერხს მიმართა: ხმა გააგდო,
რომ გულიდან ამოვიღე ჩემი ქალი და
აღარ მწადია მოვტაცო დედობილსა და

მამობილსაო. ეს ხმა მივიდა ნაიბამდი-
ნაც და მან ჯერ თუმცა ეჭვის თვალთ
შეხედა, მაგრამ მერე კი დაიჯერა, რად-
გან მთელი ორი წლის, განმავლობაში
ქართველამის მხრივ ჩამიჩუმიც არ ისმო-
და. აქამდე ქეთოს დიდი სიფრთხილით
უძვებდა კარში, ახლა კი მაშინდელის
დროის ლეკების სხვა ქალებივით თავი-

სუფლად დადიოდა ერთი უბნიდან მეორე უბანში თავის ნაცნობებთან. ეს ეველაფერი ზურაბმა კარგად შეიტყო ნაცნობი ლეკების შუამავლობით და თადარიგს სხვანაირად შეუდგა.

ქეთოს მამა იტაცება

დადგა სწორედ მეთუ განაფხული მას უკან, რაც ქეთო მოიტაცეს ლეკებმა. ტყე ხშირად იყო შეფოთლილი და აადვილებდა შეუმჩნევლად მოსვლას ნაიბის სოფლამდე. ზურაბმა მოიხმო ერთი იქაური ლეკი, დიდი ხნის ნაცნობი და ზურ-მარლით დავალებული, გაიმძღვარა წინ და თან წაიყვანა მხოლოდ ათი შეიარაღებული ვაჟკაცი. მთელი მანძილი ისე ფრთხილად გაიარეს, რომ ერთი ლეკი არ დახვედრიათ გზაზე. მეორე დღეს საღამო ჟამზე, მივიდნენ ნაიბის სოფლის ჰირად და ტყეში მოხერხებულ ადგილას დაბინავდნენ. ლეკი ჩუმად წავიდა იმ ღამეს თავის სახლში, ეველაფერი გაიგო და დილა სისხამზე მეტად საამო ამბავი მოუტანა: ქეთო, თურმე, ეოველ დილით ტყის ჰირად აივლიდა ხოლმე ერთის თავისი მეგობარი ქალის სანახავად. ეს ქალი იყო შვილი წინანდელი მოხუცებული ნაიბისა, რომელიც ამას წინათ გარდაცვლილიყო. ემაწვილი ქალი ძლიერ მწუხარე იყო მამაზე და ამიტომ ეოველდღე დადიოდა იმის სანუგეშებლად.

ამოვიდა თუ არა მზე, ზურაბ ქართველამე მივიდა გზის ჰირად, ამოეფარა

ხეების ჯგუფსა და დაიწყო ცქერა იქით-კენ, საიდანაც ქეთოს უნდა გამოეველო. ქართველამის ჰირდაჰირ გზის იქით ამართული იყო დიდი სერი, რომელიც იმ სოფელს ჰყოფდა ორად, ქვემო და ზემო უბნად. ქეთოს ქვემო უბნიდან უნდა ამოეველო ამ სერსა და ტყეს შუა და ასულიყო ზემო უბანში. ლოდინში კარგა ხანმა გაიარა, ასე რომ ზურაბმა იფიქრა, ვაითუ დღეს ქეთო სულაც არ ფიქრობდეს ზემო უბანში ასვლასაო. მაგრამ აგერ შორს გამოჩნდა ქალი, ახლად შეღერებული, თამამად მომავალი და ლეკურად ჩაცმული. ზურაბი თვალებად გადაიქცა და გულის ცემამ მოუმატა. ქალი თანდათან მოუახლოვდა და ზურაბი ისე შეაცქერდა, თითქო თავისი მშვიერი თვალი ძისი შეჭმა უნდაო. ქეთოს ცოტა იერი შეცვლოდა. გაზრდილიყო ბევრად დიდი თავის სანზე, მაგრამ ღიანი და ჰირისასე სულ ჰატარაობისავე, უწინდებური შერჩენოდა. მამის გული უხომო სინარულით აივსო როცა თავისი ქეთო ისევ ქართველ ქალად იცნო. ქეთომ მიატანა იმ ხეებს, რომელთაც ზურაბი ამოჭფარებოდა. ამან იდროვა და წინ გადაუდგა ფრთხილად, რომ არ შეეშინებინა. ქეთო შეერთა, დაფრთხა და შველივით განზე განტა.

— ნუ გეშინიან, შვილო, შენი მამა ვარ, მოვედი აქა, რომ დედასთან წავიყვანო, წავიდეთ შინა. — უთხრა ზურაბმა ტკბილი, მამობრივი ხმით. ქეთო შიშით ისმენდა უცნაურ სიტყვებს

და ვერ გაეგო, რა უნდოდა მისგან ამ
უცხო კაცსა. ზურაბმა იფიქრა, თუ ლა-
პარაკში დრო დაუკარგეო, ვინმე მოგ-
ვასწრებს და საქმე წახდებო, ამიტომ
სწრაფად მივიდა ქეთოსთან, ფრთხილად
დაავლო ხელი და გაიტაცა ტუისაკენ.
ქეთომ შექმნა საშინელი წივილ-კივი-
ლი. სოფელში გაიგონეს ეს წივილ-

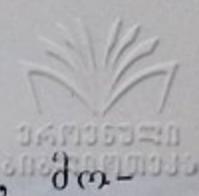
კივილი, მაგრამ ვისი იყო ან საიდან
მოდიოდა, პირველ ხანებში ვერ შეი-
ტყვეს. სოფელი შეჩოქოლდა და რამ-
დენიმე კაცი წავიდა ნაიბთანა. ის სხვა-
გან იყო და ამიტომ დროზე ვერ შეა-
ტუობინეს. როცა უთხრეს ეს ამბავი, სა-
შინლად შესწუნდა და სთქვა: უთუოდ ქა-
ლი მომტაცა ქართველამეძო და მდე-

საბარძიბი
060350
ბიბლიოთეკა

ვარი დაიბარა. ფიცხლავ შეიკრიბა ოცდაათი შეიარაღებული ვაჟკაცი. ვაშლოვანისკენ სამი გზა მიდიოდა. მღევარნი ნაიბმა სამად გაჭყო. ათი ვაჟკაცი გაგზავნა ერთ გზაზე, ათი — მეორეზე და ათი ცთვითონ გაიდევნა მესამე გზაზე. სამივე რიგმა მღევარი თითქმის ვაშლოვანამდე უწია, მაგრამ ზურაბის და ქეთოს კვალს ვერ მიაგნეს: ისინი თითქოს მიწაში ჩა-

ძვრნენ და გაჭქრნენ. საქმე ის იყო, რომ ზურაბმა თავისი ქალი ვაშლოვანისაკენ როდი წამოიყვანა, რადგანაც იცოდა კარგად, რომ მღევარი აქეთკენ დაედევნებოდა. ის დაადგა ჩრდილოეთის გზასა, რომელიც კახეთის ზემო სოფლებისაკენ მიდიოდა. შორს მოვლა არჩია, რომ შინ მშვიდობით მისულიყო. მაგრამ ვაი ამ მშვიდობას.

მეთო საზინლად იტანჯება

რომ ჰირველ ხანებში ქეთო ვერც იცნობდა თავის მამასა და მწუნარე იქნებოდა, ამის ფიქრი ჰქონდა ზურაბს. ხოლო ამასთან დარწმუნებული იყო, რომ ქეთო ძალე მოვიდოდა გონსა. იცნობდა ჯერ თავის მამასა, მერე დედასა, თავის ბავშვობა მოაკონდებოდა და მოიმხიარულებდა, მაგრამ საშინლად მოსტყუვდა. ქეთოს მწუნარებას მთელი მოგზაურობის დროს სახლვარი არ ჰქონდა. მას განუწყვეტლივ ღაჭაღუბით სდიოდა თვალებიდან ცრემლები და ისე ოხრავდა, თითქოს ლამობს გულ-ღვიძლი თან ამოიტანოსო. მამა საშინლად იტანჯებოდა თავისი ქალის ამისთანა მდგომარეობით, სცდილობდა, როგორმე გაექარებინა მისი ნაღველი, მაგრამ ტყუილად. ყოველი მისი ალერსი ქეთოს მწუნარებას უფრო უმატებდა. ის უყურებდა ზურაბს, როგორც თავის მოსისხლე მტერს, რომელმაც მოაშორა საყვარელს დედ-მამას, სანატრელ სამშობლოს და სადღაც მიჰყავს ტყვედ. ამიტომ ყოველი მისი ტკბილი სიტყვა და თანაგრძნობა ღასვარივით ესობოდა გულში. ზურაბს ისლა ანუგეშებდა, რომ ეგება შინ მისვლამ მოიყვანოს ქეთო გონსა, იცნოს დედა, თავის კარმდამო, სოფელი და ჩვენკენ მოიბრუნოს გულიო.

ამ აზრით იყო ზურაბი დაიმედებული, როცა თავისი სახლის კარები შეაღო. შეიყვანა შიგ ქეთო და თავის ცოლს

მხიარულად უთხრა: „აი, მაგდან, მოგიყვანე შენი ქეთო!“

სიხარულისაგან გატაცებული მაგდანი გაექანა შვილისაკენ, მაგრამ სიმხიარულე სიმწუნარედ გადაექცა, როცა დააცქერდა თავისი შვილის სახეს, რომელზედაც გამოუთქმელი ტანჯვა იხატებოდა. მაგდანმა მხიარულად ჩაიკრა გულში ქეთო. უნდოდა გაექარებინა მისი მწუნარება, მაგრამ ამაოდ. ქეთო ეინულივით ცივად, ქვასავით უგრძნობლად იყო და არავითარი გავლენა არ იქონია მასზე მაგდანის მხურვალე დედობრივმა მიგებებამ და ალერსმა. არა, იქონია, მაგრამ სრულიად წინააღმდეგი მოსალოდნელისა. მაგდანის ალერსმა ცოცხლად თვალწინ წარმოუდგინა ქეთოს მისი დედობილის, ნაიბის ცოლის სახე და ალერსი. ვარამი უფრო კიდევ გაუძლიერდა და მდულარე ცრემლების ნაკადული გადმოსკდა თვალებიდან.

— შენი მშობელი დედა ვარ, შვილო! ესეც შენი ღვიძლი მამა! — ეუბნებოდა მაგდანი ქეთოსა. — აი სახლი, რომელშიც შენ დაიბადე და დაცუნცუნებდი ჰატარაობის დროსა. აი შენი ჰატარა აკვანი, რომელშიაც იწექი, აი შენი საყვარელი ბაღია, რომელშიაც დიდიდან საღამომდე იჯექი.

მაგრამ ქეთოს აქაურობისათვის არც თვალი ჰქონდა და არც ყური. მისი გრძნობა და გონება მთლად, განუწყვეტლივ შეპყრობილი იყო უღრმესი დარდითა და ვარამითა. მაგდანი მაინც იმედს არ კარგავდა, რომ ქეთო დღეს თუ ხვალ

მოიგონებდა თავის ზატარაობას, იცნობდა მშობლებს და დაუბრუნდებოდა მათ. გავიდა რამდენიმე კვირა და ეს იმედი დედ-მამას არ აუსრულდა. ქეთო თითქმის არას ჭამდა, სძითაც ცოტას სვამდა, ღრმად ოხრავდა, ხშირად სტიროდა და ღამითაც ძილი, მოსვენება არა ჰქონდა. ჩამოხმა, გაუვითლდა და მომაკვდავს

დაემსგავსა. ის იჯდა ტანტზე ჩუმად, უმეტეს ნაწილად თვალმდებარე უჭული და მისი გონება ფრინავდა იქ, დაღესტანში, ნაიბთან და იმის ცოლთან, თავის ტოლამხანაგებთან და იქაურ სოფელთან. რაც გარშემო ერტეა, ეველა ეუცხოებოდა, ეველას ითვალისწინებდა, ეველა თავის მტრად მიაჩნდა, ეველა ეჯავრებოდა,

სძულდა. ბევრგვარი ხერხი იხმარეს, რომ მოეგონებინათ როგორმე ჰატარაობა. დედამ რამდენჯერმე მიიყვანა ტუეში სწორედ იმ ადგილას, სადაც მოიტაცეს. მიიყვანა საღამოს, იმ ჟამს, როდესაც მოიტაცეს, მიიყვანა წყაროს თავზე, სადაც ქეთო ხშირად იჯდა ხოლმე თავის გამდელთან და უუურებდა, როცა სოფლის დედაკაცები კოკებს ავსებდნენ, იკიდებდნენ მხარზე და მიჰქონდათ; აჩვენა მესობლის ქალები, ქეთოს ტოლები, რომლებთანაც ის ჰატარაობისას ხშირად თამაშობდა; აჩვენა მისი დედოფლები, რომლებიც უუთში მთლად შენახული ჰქონდა, რამდენჯერმე მიაქცია ქეთოს უურადღება ეკლესიის წარის რეკასა, რომელსაც ჰატარაობისას ქეთო ტაშისკვრას აუოლებდა, მაგრამ ვერც ერთმა ღონემ ვერ გაჭრა.

დედ-მამამ ქეთოს შეუკერა ისეთი მშვენიერი ქართული ტანისამოსი, რომ ეველა ემაწვილს ქალს თვალი ზედ დარჩებოდა, მაგრამ ქეთომ ახლოსაც არ მიიკარა და კიდევ უფრო შეიყვარა ამის შემდეგ თავისი ლეკური ტანისამოსი.

ბოლოს, ერთმა მესობელმა უთხრა მაგდანასა: ქეთო შენ ძლიერ გგავს, სულ ჰირწავარდნილი დედაა; დადექ თქვენი დიდი სარკის წინ და დაიყენე გვერდით ქეთო. ის ჩაიხედავს სარკეში, შეადარებს ორს სახესა, თავისსა და შენს სახეში დიდ მსგავსებას ნახავს და იქნებ მაშინ გეშველოთო. მაგდანამ ესეც სცადა, მაგრამ ამან ქეთო უფრო გააოცა, როგორც უცნაურმა ქცევამ მაგდანისამ,

სახეებს ხეირიანადაც არ შეხედა და მსგავსებას ხომ სრულიადაც ვერ შეამჩნევდა.

ემაწვილი ქალი დედ-მამას ხელიდან ეცლებოდა, უავადყოფოდ ჭკნებოდა, დნებოდა და სიკვდილამდე ჰატარა მანძილილა ედო.

— არა, მე ველარ ვუცქერ ამ ბავშვის ამდენ ტანჯვასა და წვალებასა; თუ რამდენსამე დღის განმავლობაში ჰირი ჩვენსკენ არ იბრუნა, შევსვამ ცხენზე და ჩემის ხელით ავუყვან ნაიბსა და იმის ცოლს. ეტეობა, ღირსეული ადამიანები ყოფილან, რომ ავრე შეუყვარებია თავი ჩემი ღვიძლი შვილისათვის, — უთხრა ზურაბმა თავის ცოლს მაგდანსა.

ხოლო მაგდანის ესე ადვილად ვერ დასთმობდა ქეთოსა და მზად იყო, ისევ თავის ახლო დაემარხა თავის ერთადერთი შვილი, ვიდრე გაეგზავნა ხელმეორედ და სამუდამოდ დაღესტანში...

ი ა ვ ნ ა ნ ა მ რ ა ჰ ა მ ნ ა ? !

ამასობაში გავიდა აპრილი და დადგა მშვენიერი მაისი. ჰირველსავე რიცხვში საუხულოდ მოიღრუბლა და გაჩნდა ჭექა-ქუხილი. საღამომდე იდინა ხშირმა და გამაცოცხლებელმა წვივამ, საღამოზე კი ისე მოიწმინდა ცა, რომ ერთი ნაუღეთი ღრუბელიც არსად იყო. კამარა მთლად ბრწყინვალე ვარსკვლავებით მოიჭედა. დატრიალდა მეტად შეხავებული ჰაერი. უთუოდ, ეს იყო მიზეზი, რომ ქეთოს იმ ღამეს

მშვიდობიანად ეძინა. მეორე დღეს ად-
გა ცოტა მოღონიერებული.

შეუდარებელი დილა იყო: არემარეს
კაშკაშა მზისაგან თავს დასდიოდა მთე-
ლი შადრევანი ბრწყინვალე სინათლისა
და ამ სინათლეს მცენარეებსე ათასფრად
აებრჭევიანებინა დილის ნამი, ტყე სავ-
სე იყო ფრინველების გამაცოცხლებე-
ლი ჟივილ-ხივილით. ქართველამიანთ

ბაღში ვარდის კოკრები საამურად გაშ-
ლილიყო და გარშემო მოეფინა გულ-
წარმტაცი სურნელება. ამ ვარდების
მანლობლად ტკბილად დასძახოდა ბულ-
ბული, რომელიც იქვე, ხეზე მოთავ-
სებულიყო. ბუნება ხარობდა, დღესასწაუ-
ლობდა, თითქოს ათას ბედნიერს ქორ-
წილს ერთად იხდისო.

ბუნება შეუდარებელი მკურნალია

კაცის ვარამისა და დარდისა. შვება მის-
ცა მან ქეთოს ნაღვლიანს გულსაცა და
სახესე მას აშკარად დაეტყო შემცირება
იმ საშინელის მწუნარების: რომელიც
აქამდის მაჯლაჯუნასავით — აწვა მის
გულსა და გონებას და ნებას არ აძლევ-
და გარემოცულ ცხოვრებასე დაფიქრებუ-
ლიყო. ამასთან ქეთომ პირველად დაი-
წყო ფიქრი იმასე, რისთვის და რად
მიხვენებენ ამდენ სიყვარულსა უცხო ადა-
მიანები და რადა სწუნან ჩემს მწუნა-
რებასედაო.

დედამ ადვილად შეამჩნია ქეთოს ეს
სანუგეშო ცვლილებები და იმედი მიეცა.
ცალკე ამ იმედმა და ცალკე მშვენირ-
მა დილამ კარგ გუნებასე მოიყვანა მა-
გდანი და მან, სრულიად უნებურად, თა-
ვისთვის დაიწყო ღიღინი იავნანისა. რაც
ქეთო დაჰკარგა, მას შემდეგ მაგდანის
სიმღერის ხმა აღარავის გაუგონია. ეს
პირველი სიმღერა იყო ათის წლის დუ-
მილის შემდეგ. მაგდანი ფანჯარასთან
იჯდა, ქეთოც იყო მოთავსებული პატარ-
ა ტახტსე კუთხეში. იავნანას მაგდანი
ჯერ დაბალი ხმით, ღიღინით ამბობდა,
მერე კი თავისი ხმის სიმშვენირემ გაი-
ტაცა და თავისებურად დამღერა, მაღლა
აუწია. პატარა ხანს უკან ისე, უნებლიეთ,
გაიხედა ქეთოსკენ და გაოცდა. ქეთოს
აშკარად ეტეობოდა სახესე ალელვება.
ცხადი იყო, რომ რაღაცას იგონებდა და
ვერ კი მოეგონებინა გარკვევით. მისი
ბუნების სიღრმეში დიდი ხნის დამარ-
ხული ხსოვნა იღვიძებდა, მაგრამ ვერ
კი გამოეღვიძა, გონების ძირიდან რა-
ღაც სანატრელი მოგონება აპირებდა

ამოხეთქვასა, მაგრამ ზევიდან კეც-კეცად
აწვნენ სხვა წარმოდგენანი და უშლიდ-
ნენ მაღლა ამოსვლასა. მაგდანმა ეს კარ-
გად შეამჩნია და თავის ხმას მისცა სა-
ოცარი მეტეველება და მიმზიდველობა.
უწინ ამგვარი სიმღერითა და ამავე ხმით
ეოველდღე უტკობდა მაგდანი თავის
ქეთოს სინატარავის დღეებსა. მაგდანის
ხმამ უწია ქეთოს ბუნების სიღრმემდის,
შესძრა ის ძირიანად და გააცოცხლა იქ
დამარხული ბავშვობის სანატრელი ნამ-
თნი, საგონებელი, მაგდანი თან ხმას
აძლევდა მომხიბლავს ძალას და თან
ქეთოს შესცქეროდა უსაზღვრო დედობ-
რივი სიყვარულით. ქეთოც თითქმის
ჭამდა თვალთ დედის პირისახესა და
ძლეულარებით ცდილობდა ამ სახესედ
ამოეკითხა რაღაც დიდი საიდუმლო და
კიდევ ამოეკითხა. ქეთოს ალელვებული
სახე თანდათან დაუწუნარდა და პირისა-
ხიდან მთლად გადაეყარა შავი ღრუბელი,
განსაზღვრული სხივის ნათელი მოეფი-
ნა სახესე და სინარულის სხივმა დაუწყო
მასსე ელვარება. უცებ წამოვარდა ქეთო
ტახტიდან, დაიძახა სანატრელი ხმით:
„დედავ“, სწრაფლ მივარდა მაგდანთან,
მოეხვია ორივე ხელით და მხურვალედ
დაუწყო კოცნა. დედასა და შვილს თქრია-
ლით მოსდიოდათ ცრემლი, მაგრამ ეს
ცრემლი იყო სინარულისა, შვებისა,
ლხენისა.

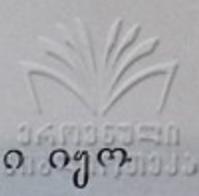
პატარა ხანს უკან ზურაბმაც შემოაღო
კარები. ქეთო განთავისუფლდა დედის
ხვევნისაგან, მიეგება შემოსულს, დაი-
ძახა: „მამა!“ და მოეხვია.

შემდეგ დაბრუნდა დედისაკენ, წაავლო

ხელი, გაიყვანა მეორე ოთახში, დაიყვანა თავის გვერდით დიდი სარკის წინ, სიყვარულით გადახვლო თვალი, მაგრამ რაღაცამ ახრი შეუშალა. სწრაფად მოშორდა სარკესა, შეიწინა მეორე ოთახში, გააღო ეუთი, ამოიღო თავისი ახალი ქართული ტანისამოსი და ლეკურის მაგივრად ჩაიცვა. შემდეგ ისევ მიიყვანა გაოცებული დედა სარკესთან, დაუდგა გვერ-

დით, შეადარა სახეები. აშკარად დაინახა რამდენად ჰგავდა დედას, მიუბრუნდა მას, ჩამოეკიდა ეელზე და ხელახლად დაუწყო კოცნა. ამისთანავე მოქმედებამ უწინ მაგდანისაგან გააოცა, ახლა კი იგივე მოქმედება ჩაიდინა თვითონაც. მერე დედას აახდევინა დედოფლების ეუთი და სიყვარულით მიეაღერსა თავის უწინდელს მეგობრებსა.

ერთმა მოგონებამ მეორე გამოიწვია, მეორემ — მესამე, მესამემ — მეოთხე და ქეთოს სარკესავით გადაეშალა თვალწინ თავისი სინატარავის დრო. აქამდის ის დაჰყავდა დედას აქეთ-იქით ძალაუნებურად, ახლა კი თვითონ ქეთო მოსვენებას აღარ აძლევდა დედასა და მიჰყავდა ხან ბაღჩაში, ხან წყაროს თავზე, ხან ტყეში და სოფლის არემარე სულ შემოიარა. მოიგონა ქართული ენაც, თუმცა სიტყვები ბლომად აკლდა. ლაშარაკის დროს ჩერდებოდა, ან ლეკურს სიტყვებს ურევდა და ამ დროს დედა ქართულ სიტყვებს ასწავლიდა.

აღმოჩნდა, რომ ჰირველი წლების ჩაბეჭდილებანი და ჩასახულებანი კი არ გამქრალიყვნენ და არ წაშლილიყვნენ ქეთოს გონებაში, თურმე ღრმად ეძინათ, დამარხულნი იყვნენ მისი სახსოვრის სიღრმეში, ძირში, როგორც მცენარის თესლია დამარხული მიწაში, და ზევიდან მათ ეფარებათ მთელი ათასი წლის ნანახი და ნაცადი დაღესტანში ყოფნის დროსა. ამ ჩასახულებათა დამკრან და გამოღვიძება შეეძლო მხოლოდ რომელსამე ძლიერსა და ღრმა ჩაბეჭდილებას, სწორედ ისე, როგორც მცენარის თესლს ზევით ამოიყვანს ხოლმე გამაცოცხლებელი მზის სითბო — სინათლე. ამისთანა მზეებრივი ჩაბეჭდილების მოხდენა ქეთოს გონებაში შესძლო მხოლოდ სამშობლო ხმამ, საბავშვო სიმღერამ „იაუნანამ“, რომელიც ეველახე უფრო ღრმად ჰქონდა ქეთოს ძვალსა და რბილში გამჯდარი.

ყოველი ვაშლოვანელი, დიდი თუ

ზატარა, ქალი თუ კაცი, განარებული იყო ქეთოს გონზე მოსულით, მოდიოდნენ და ულოცავდნენ მაგდანსა და მის ქმარსა და შეჭხაროდნენ ქეთოსა. ამ ძლიერ სიმხიარულეს სწორედ შეჭფეროდა და ბანს აძლევდა ხშირი სიმღერა მაგდანისა. როგორც დიდხანს უწელოდ ეოფილი შველი ხარბად ეწაფება წმინდა წყალსა და გამდომა მალე არ ეკიდება, ისე ქეთო, მთელს ათს წელიწადს მოკლებული თავის უსაყვარლეს სრამოვნებას, გაუძამლრად ეწაფებოდა დედის სიმღერას და მაგდანს მოსვენებას არ აძლევდა. ერთს ხმას რომ გაათავებდა მაგდანი, ახლა მეორეს ათქმევინებდა, მეორე — მესამეს, მეოთხეს. ხშირად მაგდანი ეტეოდა ხოლმე: გენაცვა, შვილო, ცოტა დამასვენე, თორემ არაქათი აღარა მაქვსო, მაგრამ ქეთომ უებარი წამალი იცოდა ამ დაღალულობისა: მხურვალე ხვევნა და კოცნა დედისა. ქეთო თან სტკბებოდა დედის მშვენიერი სიმღერით და თან თვითონაც სწავლობდა სიმღერას. ქართულადის სახლში ტრიალებდა იმისთანა ძლიერი სინარული, რომელსაც ქრისტეს დროს გამოივლიდნენ ხოლმე ისინი, ვისაც მაცხოვარი მომაკვდავს მოუჩენდა, ან მკვდარს აღუდგენდა.

ქეთო და მისი დაღობილ-მამობილი

ერთხელ, როდესაც ქეთომ გული იჯერა ახალი ცხოვრებით, ჰკითხა დედასა: — დედილო, გენაცვა, არ შეიძლება, რომ დაღესტანში მოკითხვა ვისიმე ჰირით შევთვალო?

მაგდანს ეს სიტუვა არ ესიაძოვნა და შეკრთა.

— ფიქრი ნუ გაქვს, დედა! — შვილებრივი სიუვარულით უთხრა ქეთომ. — შენ და მამახემი მიუვარხართ, როგორც ღვიძლი მშობელნი, იმათ კი ზატევსა ვცემ, როგორც ხემს მოამაგეთა და ხემს აღმზრდელთ. ისინი რომ არ ეოფილი-

ევნენ, ვინ იცის, ვის ხელში ჩავვარდნილიყავ და რა მომსულდა!

მოკითხვა შეუთვალეს ნაიბსა და მის ცოლს საგანგებოდ გაგზავნილი კაცების ზირით და ძღვენადაც გაუგზავნეს ჩინებული კახური ღვინო, რომელსაც მაშინდელი ლეკები კახელებზე ნაკლებად არ ეწუბოდნენ.

ზაფხული გადიოდა. დედა ატყობდა, რომ ქეთოს ძლიერ უნდოდა ნახვა თავისი დედობილ-მამობილისა, მაგრამ არც კი ამბობდა ამას. ერთხელ მაგდანმა უთხრა ქეთოსა: — იცი, ჩემო კარგო, რა აზრი მომივიდა? ახლა რთველი ახლოვდება, დაღესტანში ვენახები არ არის და რთველი იქ არ იცის. მოდი, რთველში მოვიწვიოთ შენი დედობილ-მამობილი და ვასიამოვნოთ, სიკეთეს გადახდა უნდა. — მადლობის ნიშნად ქეთო დედას მსურვალედ გადაეხვია.

ნაიბსა და იმის ცოლს ძლიერ უნდოდათ ქეთოს ნახვა, ამიტომ რთველში მოწვევამ გაახარა და დანიშნულს დროზე ეწვივნენ თავისი შვილობილის დედ-მამას. დედ-მამის ნებადართვით ქეთო თავის დედობილ-მამობილს ლეკური ტანისამოსით მიეგება. ქეთოს სიხარულს საზღვარი არა ჰქონდა, რადგანაც ერთად ხედავდა ოთხს ძვირფას თავისიანს, რომელნიც გულითა და სულით უყვარდა.

ზურაბი და ნაიბი დამეგობრდნენ, მაგდანამაც გულით შეიყვარა ნაიბის ცოლი და ამიტომ ეოველ შემოდგომაზე მათი რთველში მოწვევა წესად დასდეს. ეს წესი არ შეცვლილა მას უკანაც, როცა რამდენიმე წლის შემდეგ ქეთო გათხოვდა დედის სამშობლოში და ჯვარი დაიწერა ერთს დირსეულს ქართველს ვაჟაკაძეს. ეოველ ენკენისთვეში ქართველამეს ქართლიდან ეწვეოდნენ ხოლმე ქალი და სიძე, დაღესტნიდან — ნაიბი თავისი ცოლითა და ამალით. არა გვგონია, რომ ვისმე თავის სიცოცხლეში

რთველი ისე სიამოვნებით და ბედნიერებით გაეტარებინოს, როგორც ატარებდა ქეთო.

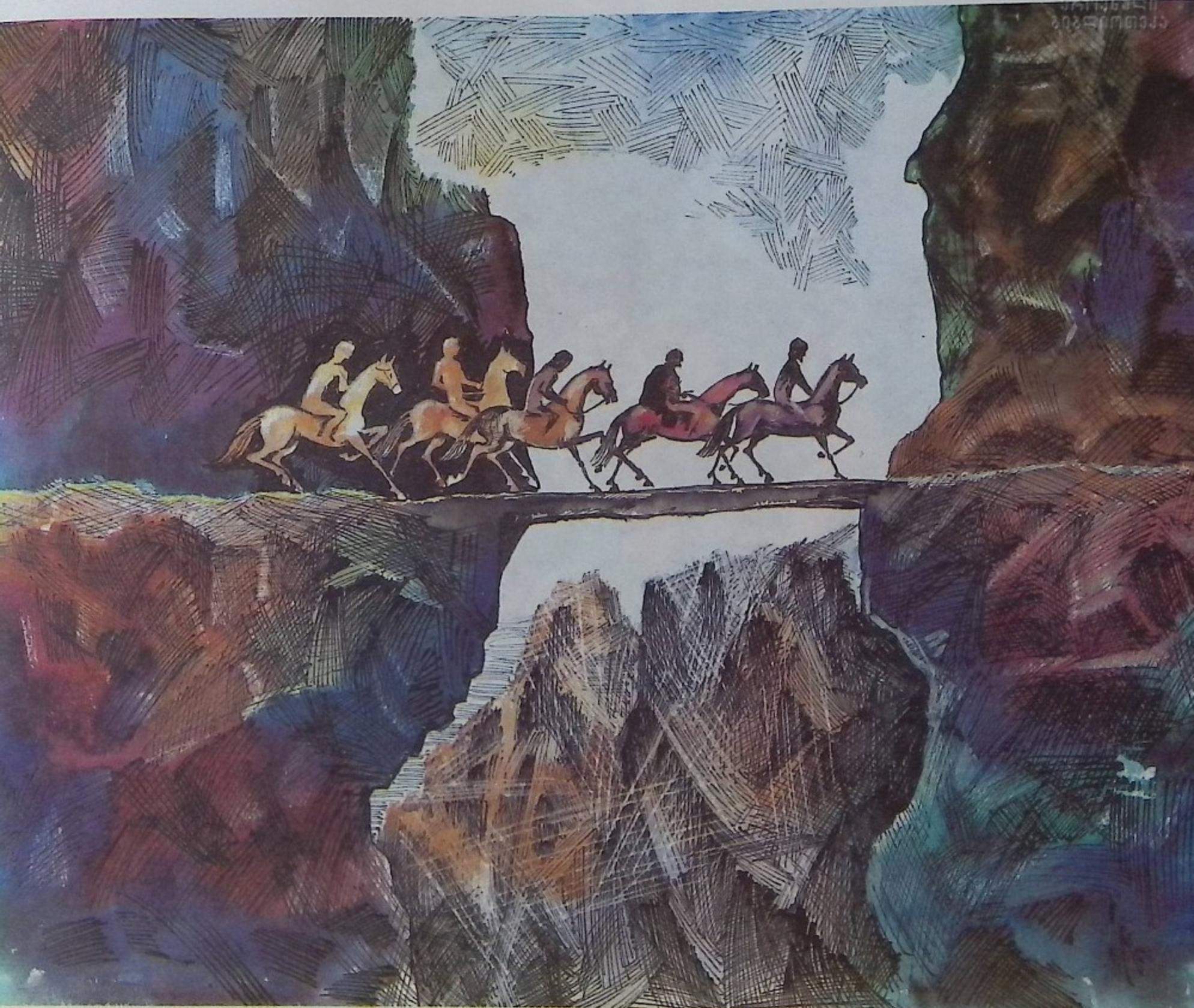
ქეთოს ბედნიერება

მაგრამ განა მარტო რთველობის დროს იყო ქეთო შვებით და ლხენით? არა, სხვა დროსაც.

ბრძენნი ამბობდნენ და ამბობენ, რომ საუკეთესო წყარო ადამიანის ბედნიერებისათვის მოსიყვარულე გულიაო. ძლიერი, წმინდა სიყვარული, მოყვანისადმი თვით მოსიყვარულესაც უტკობს სიცოცხლესა და მოყვანსაცაო. სიმდიდრეც შეიძლება ადვილად დაჰკარგოს ადამიანმა, სიმდიდრესაც მოაკლდეს, ნათესავებიც შეიძლება უდროოდ დამარხოს, მაგრამ მოსიყვარულე გული კი ათბობს და ანათებს მის სიცოცხლეს თვით სამარის კარამდისაო.

ქეთოს დედისაგან დაჰყვა მეტად მოსიყვარულე გული და ამ გულს ძლიერ მოუხდა იშვიათი მისი თავგადასავალი. ამ თავგადასავალმა ძლიერნი მოძრაობანი გამოაცდევინა ქეთოს გულსა და ავარჯიშა იგი. ღრმა გრძნობანი გულისა ჯერ დედ-მამის სიყვარულზე აღიზარდნენ, მერე ძლიერ ჯავრზე, რომელიც გამოაცდევინა მას მოტაცებამ ლეკების მიერ, შემდეგ დედობილ-მამობილის სიყვარულზე, მასუკან ფრიად ღრმასა და ხანგრძლივს ნაღველზე, რომელიც მოჰყვა მამისაგან მოტაცებასა, მას შემდეგ სიყვარული ღვიძლი დედ-მამისა და დედობილ-მამობი-

ლისა ერთად შეერთდა ქეთოს გულში, ბო-
ლოს ამას დაემატა ღირსეული ქმრისა
და შვილების სიუვარული და ამ სახით
ქეთოს გული განდა დაუმრობელი წყარო
კაცთმოუვარეობისა, გაუქრობელი ლამპა-
რი სიუვარულისა მოუვასისადმი. ქეთოს,
გამომცდელს ცხოვრებაში დიდი ნაღვე-
ლისადა და ძლიერი სიუვარულისადა, უო-
ველთვის და უოველგან ჰქონდა ტკბილი

აღერსი ბავშვისათვის, ცრემლი უბედურ-
თათვის, ნუგეში დაჩაგრულთათვის, შემ-
წეობა გაჭირვებულთათვის, მოწყალება
გლახათათვის. მას თავისიანად მიაჩნდა
ქართველებიც და ლეკებიც, საქართველოც
და დაღესტანიც. და რადგან სიუვარული
შობს სიუვარულსა, ამიტომ ქართველე-
ბი და ლეკები თითქოს ეჯიბრებოდნენ
ერთმანეთსა, ვინ უფრო მეტს ჰატვიის-

ცემას, მეტს სათრსა და მეტს სიუვარულს უჩვენებდა ქეთოს. ქეთო, თავისი მოსიუვარულე გულით, გარშემო ჰფენდა ღხენასა და შვებასა, როგორც ვარდის აუვავებული ბუჩქი ჰფენს თავის გარშემო საამურს სურნელებასა და როგორც ამ ბუჩქს ეველა შეჰხარის, ეველას უევარს, ისე ეველა შეჰხაროდა და ეველას უევარდა ქეთო, რომელიც ერთსა და იმავე დროს სტკებობდა თავისი სიუვარულით

მოუვასისადმი და მოუვასთა სიუვარულით თავისისადმი. უკეთესილა ბედნიერება განა იქნება ამ ქვეყანაზე?

ღმერთმა თქვენს გულშია ც აღზარდოს, ჩემო ემაწვილნო მკითხველნო, მოუვასთა ჩაუქრობელი სიუვარული, გაგაძლოთ მათი სიუვარულით თქვენდამი და ქეთოსავით ბედნიერად გაცოცხლოთ დიდხანს...

1. LA PATRIE DU VIN

Si de Tiflis vous allez vers l'Est, au terme d'une journée de marche vous arriverez au pied d'une montagne à longue crête que l'on appelle le Mont Froid. Si vous grimpez sur ce mont et que vous regardez vers l'Est, vous verrez s'étendre devant vous une plaine immense, couverte d'une mer verte de vignes et de vignobles. Au beau milieu de cette plaine un long ruban scintillant et se dirigeant du Nord au Sud s'offrira à votre regard. Cette plaine plate est la Vallée de la Kakhétie, tandis que le ruban scintillant n'est autre que l'Alazani qui partage la Kakhétie en deux parties quasi égales. La partie en deçà du fleuve s'appelle la Ciskakhétie et la partie au-delà — la Transkakhétie. La Transkakhétie est bordée à l'Est de grandes et hautes montagnes qui la séparent du Daghestan dont le territoire commence sur le versant opposé.

Il suffit d'examiner attentivement la rive opposée du fleuve pour distinguer au pied de la montagne un vallon serré entre deux versants. A présent on laboure cette terre et on l'ensemence. Mais en y regardant de près, vous découvrirez facilement à la jonction des terrains et en leur bordure des restes de chaux et des débris de pierres, preuve de ce que cet endroit abritait jadis un village.

2. LE VILLAGE DE VACHLOVANI

Eh oui, dans le temps jadis c'est précisément à cet endroit que florissait un village assez important qui avait pour nom Vachlovani*. A l'Ouest le village était cerné de vignobles, tandis qu'à l'Est il côtoyait presque la forêt épaisse et touffue qui couvrait le versant de la montagne. Grâce à cette forêt épaisse,

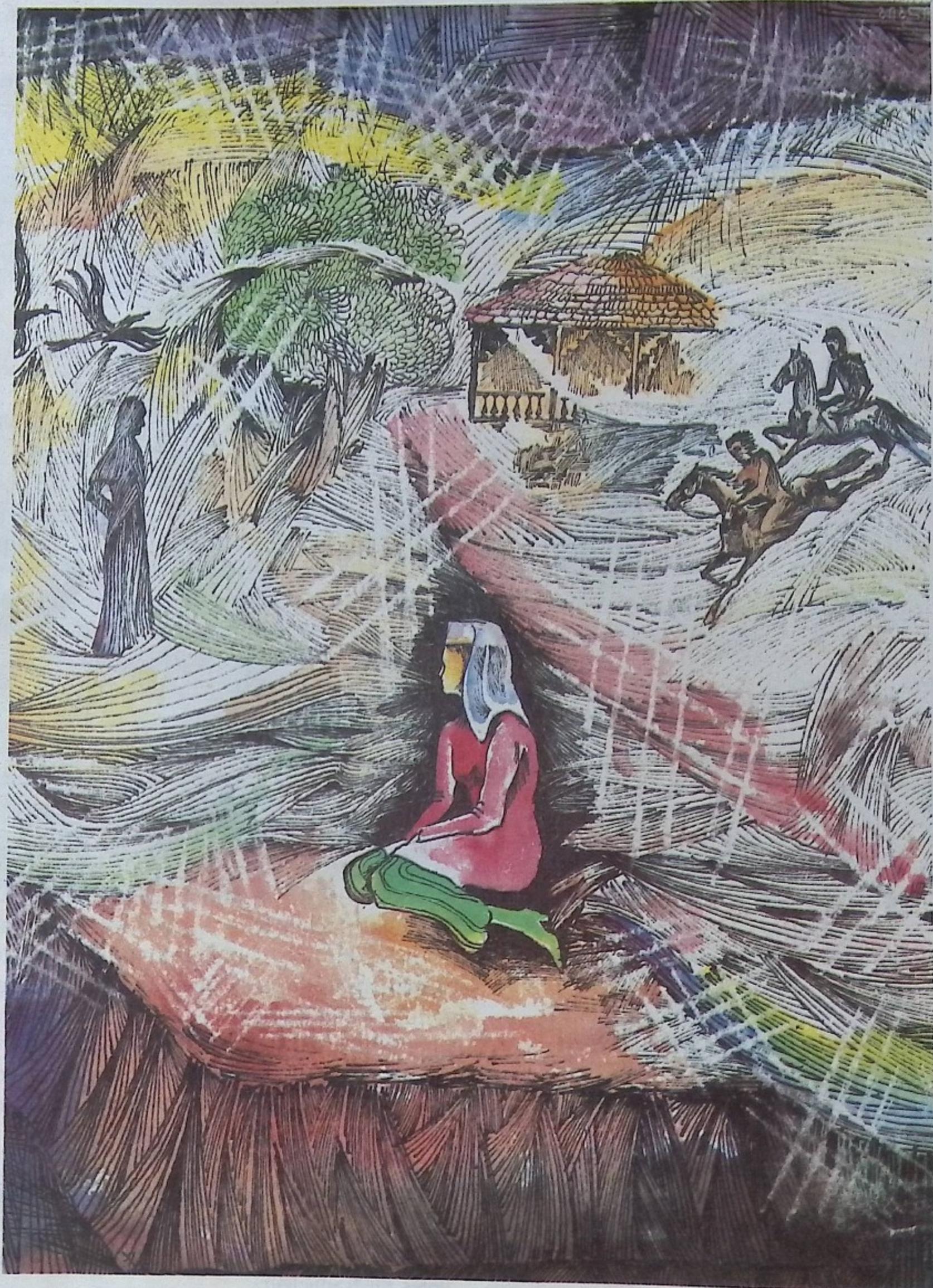
une source d'eau jaillissait de la terre telle une fontaine au coeur même du village. Son eau froide comme la glace était la boisson préférée des villageois. Les maisons du village, bâties de pierre et de chaux, témoignaient de l'aisance de ses habitants. En effet, à la différence du temps qui court, la population de Vachlovani, comme de la Kakhétie tout entière, ignorait ce que c'est que d'être débiteur d'un marchand.

A la limite Est de Vachlovani une belle maison à étage, ornée d'une jolie balustrade, se tenait en face de la forêt. Cette maison appartenait au prince Zourab Kartvéladzé, connu en Kakhétie pour sa richesse et son hospitalité. Il avait pour épouse Magdane, originaire de la province du Kartli. De constitution faible, Magdane possédait un véritable coeur d'or. La nourriture que l'on préparait chez les Kartvéladzé chaque jour aurait suffi à rassasier deux ou trois familles, mais plus d'une fois elle leur manqua à eux-mêmes et ils sont restés sur leur faim. Le coeur philanthrope de Magdane en était la cause. Elle envoyait généreusement des vivres aux malades, aux pauvres et aux indigents. D'autre part, Magdane avait une voix étonnante et son chant était connu dans la région entière. Sa voix et son chant pénétraient si profondément dans le coeur humain, lui communiquait une telle sensation de joie que celui qui l'avait entendue ne fût-ce qu'une seule fois, n'aurait pu l'oublier de sa vie. De son côté, Zourab jouait remarquablement du tari**. Lorsque le mari jouait du tari et que la femme chantait, rien de plus beau ne pouvait flatter l'ouïe.

Zourab et Magdane avaient célébré

* Village des Pommiers (ici et par la suite, notes du traducteur).

** Instrument à cordes.

leur mariage à l'église à peine depuis cinq ou six ans. Ils avaient une fille unique, Kéto, qui était dans sa troisième année. Kéto était un amour d'enfant: jolie, blanche comme de la ouate, vive, gaie, caquetteuse intafigable. Kéto adorait le chant maternel. Elle faisait chanter souvent sa mère et, retenant le souffle, l'écoutait des heures durant. On aurait aimé avaler cette enfant, tellement elle était mignonne. Ses parents, qui n'avaient rien de plus précieux sous le soleil, l'aimaient à la folie.

3. LES LESGHIENS EN KAKHÉTIE

À l'époque, les Lesghiens faisaient souvent des incursions à Vachlovani et, d'une manière générale, en Kakhétie. Depuis les temps reculés la douceur et une grande amitié régnaient dans les rapports entre la Géorgie et le Daghestan. Le Daghestan se constituait l'ennemi des ennemis de la Géorgie et il vouait de l'amitié aux amis de celle-ci. Personne n'avait souvenance de ce que les Lesghiens aient attaqué la Géorgie et aient croisé leurs armes avec des Géorgiens. Ce n'est que plus tard, lorsque les habitants du Daghestan adoptèrent la foi mahométane et que la Géorgie se tourna vers la Russie orthodoxe, que les Lesghiens devinrent ses ennemis. Tandis qu'aux temps anciens les Géorgiens ne connaissaient, de la part des Lesghiens, qu'égarde et amitié cordiale. Grâce à ce bon voisinage, les Lesghiens se déplaçaient librement en Kakhétie où ils se rendaient surtout pour le commerce. Ils y apportaient à vendre de préférence des capes de feutre et des armes, dans la confection desquelles ils excellaient.

4. L'ENLEVEMENT DE KÉTO

Deux marmousets lesghiens fréquentaient depuis longtemps Vachlovani pour

leur commerce. Mesquins, ils étaient risée de leurs propres compatriotes. Aussi on ne s'attendait pas de leur part à quelque mauvais coup, mais bientôt ils confirmèrent le bien-fondé du proverbe géorgien: "Tête basse, queue dressée..."

Une fois l'un de ces deux Lesghiens dit à son compagnon:

— Sais-tu quelle idée me vient? Depuis le temps que nous pratiquons le commerce, quel profit en tirons-nous? Nous sommes aussi pauvres que nous l'étions et nous menons toujours une vie de chien. Tandis que si nous agissions autrement, nous pourrions nous enrichir d'un seul coup. Alors, adieu déboires et corvées!

— Comment cela? — demanda le compagnon.

— N'est-ce pas que Zourab Kartvéladzé est très riche? — demanda le premier.

— Certes qu'il est riche, mais de quelle utilité peut nous être sa richesse? — répliqua l'autre.

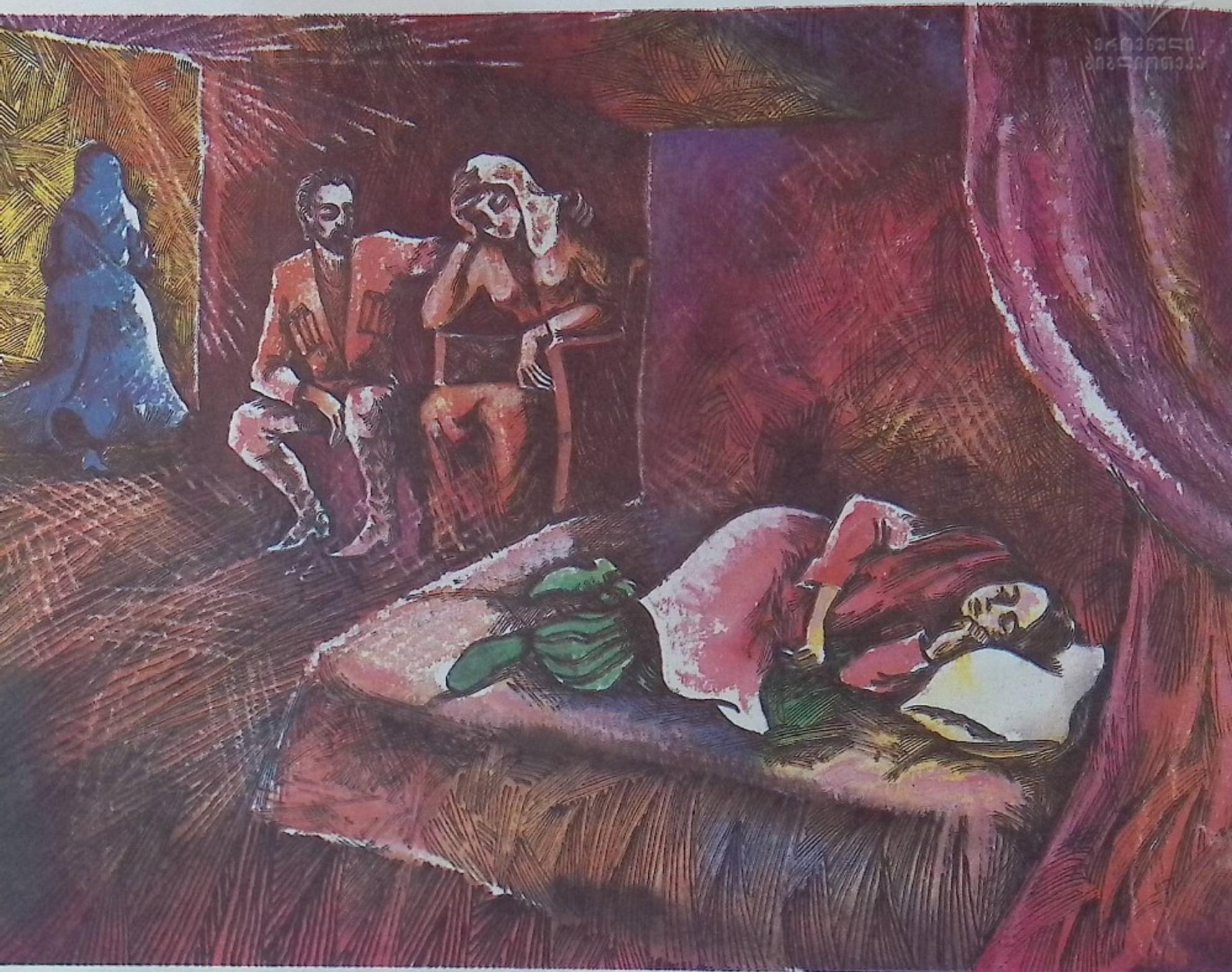
— Elle nous profitera à condition que nous agissions sagement. N'est-ce pas que cet homme riche aime à la folie sa fille unique?

— Il l'aime bien, mais qu'est-ce qui s'ensuit?

— Il s'ensuit que si nous réussissons à enlever cette enfant et à l'emmener prisonnière au Daghestan, penses-tu que Kartvéladzé épargne son argent pour libérer sa fille? De par ma foi, il n'en sera rien!

L'idée plut au compagnon et ils décidèrent d'observer les allées et venues de la fillette, d'enlever Kéto à ses parents dès que l'occasion s'en présenterait et de l'emmener prisonnière au Daghestan.

Nous savons déjà qu'une forêt épaisse et touffue cernait à l'Est le village de Vachlovani. La famille Kartvéladzé aimait se promener à la lisière de ce bois proche de leur demeure. Un soir la gouvernante de Kéto alla se promener

du côté de la forêt, accompagné par la fillette. Aux abords de la forêt l'enfant aperçut un oiseau sous un arbre et se précipita vers lui. L'oiseau fit un saut et alla se poser près d'autres arbres plus éloignés. L'enfant le poursuivit. Ainsi Kéto s'engagea assez profondément dans la forêt. La gouvernante courut après elle. Soudain surgit un Lesghien qui s'élança vers Kéto, la saisit d'une main, lui posa la deuxième sur la bouche et l'enleva. La gouvernante n'eut pas le temps de crier,

car le second Lesghien la frappa d'un bâton à la tête et l'abattit inanimée sur terre. On enleva Kéto et on l'emmena.

5. LA POURSUITE

Les parents de Kéto ne se doutaient de rien. Ils se disaient que la gouvernante et leur fille étaient en visite chez des voisins et qu'elles rentreraient à temps. A la nuit tombante, ne voyant point venir la gouvernante avec l'enfant, ils se firent du

souci et envoyèrent aux nouvelles chez les voisins, mais en vain. Partout on dit ne pas les avoir vues de la journée. Alors les parents effrayés se mirent à les chercher alentour à la lumière des flambeaux. Ils cherchèrent longtemps, puis se heurtèrent dans la forêt à la gouvernante qui gisait comme inanimée au pied d'un arbre. La fraîcheur de la nuit et le bruit ranimèrent la gouvernante et lui rendirent ses sens. Elle n'était pas encore tout à fait remise lorsque Magdane indignée et blême lui cria: "Mais où est Kéto?"

D'une voix faible et en soufflant entre les mots, la gouvernante lui conta comment les Lesghiens avaient enlevé Kéto. A l'annonce de cette nouvelle Magdane perdit connaissance. Zourab ressentit une angoisse terrible, mais il rassembla courageusement ses forces, surmonta son abattement et s'écria: "Holá! Aidez-moi à poursuivre les ravisseurs!"

A l'époque on avait chez soi un fusil et des armes au complet et tout homme pouvait, au besoin, se transformer en guerrier, car au moment de l'épreuve le roi de Géorgie appelait sous les drapeaux tout sujet au chef couvert*. C'est pourquoi une heure s'était à peine écoulée depuis que Zourab eût lancé son appel qu'une vingtaine d'hommes jeunes s'étaient réunis devant sa maison, armés de pied en cap. Zourab, également armé, sortit rapidement de chez lui, les salua et marcha en tête de la troupe.

Le ciel était couvert et il faisait une nuit noire. Beaucoup de temps s'était écoulé depuis que les Lesghiens avaient enlevé Kéto. Seuls d'étroits sentiers menaient à travers bois et montagnes au Daghestan et par une nuit noire trois hommes avaient de la peine à les emprunter ensemble. Les ravisseurs de Kéto

connaissaient si bien ces sentiers qu'ils pouvaient les suivre même les yeux bandés, tandis que Zourab et sa troupe ne s'étaient presque jamais rendus dans ces parages. C'est pourquoi les Lesghiens marchèrent sans halte ni obstacle toute la nuit, devencèrent largement les poursuivants et dès le lendemain transportèrent la fillette enlevée au Daghestan. Zourab Kartvéladzé et sa suite furent contraints de rebrousser chemin.

6. LE NAÏB ACHETE KETO

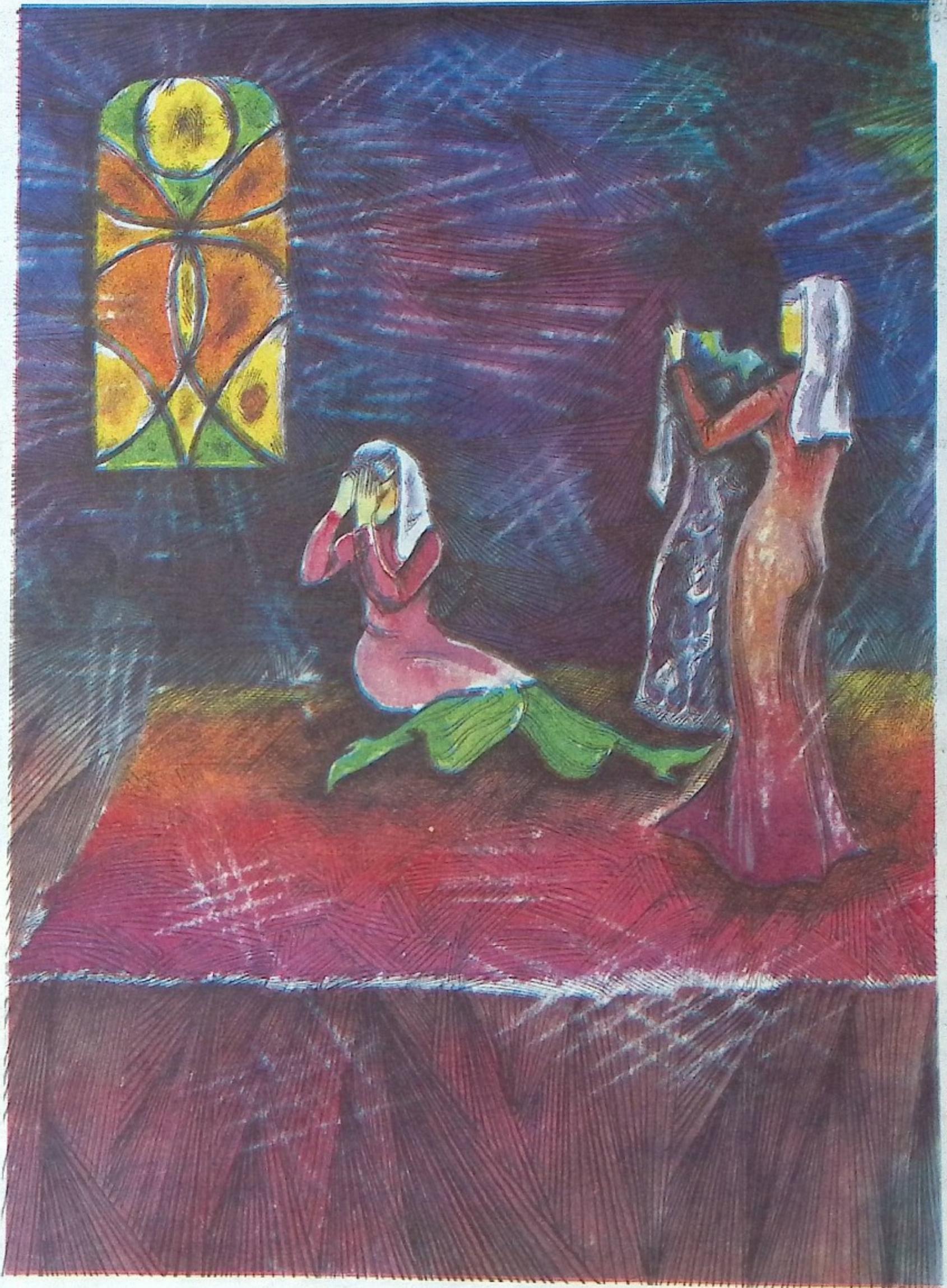
Les ravisseurs traversèrent d'abord avec leur proie un grand village situé en deçà du fleuve, à proximité de la frontière kakhétienne. Ce village servait de résidence à un naïb riche qui commandait à toute la partie occidentale du Daghestan. Son épouse était également une Lesghienne, dotée à la fois d'un courage d'homme et d'un cœur fort tendre. Ils étaient mariés depuis longtemps, mais, étant stériles, ils avaient décidé d'adopter un enfant.

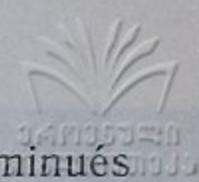
Il faisait noir lorsque les Lesghiens passèrent devant leur maison avec la fillette captive. Le naïb et sa femme prenaient alors le frais sur leur véranda. Ils virent marcher les deux Lesghiens et aperçurent que l'un d'eux transportait sur son dos un sac d'où sortait une tête. Ils invitèrent les passants à rentrer. Les Lesghiens s'approchèrent avec déférence et firent un salut bas, comme on le doit à son seigneur et chef. Le naïb et sa femme firent conter aux deux Lesghiens leur histoire en détail. Ceux-ci, craignant d'être punis, dissimulèrent la vérité et dirent avoir trouvé l'enfant sur la route.

D'une part à cause du long voyage et d'autre part à cause de la faim, la petite Kéto était très affaiblie et arrivait

* C. à d. tout homme en âge de combattre.

* Chef d'un tribu lesghienne.

à peine à ouvrir les yeux, mais cette faiblesse la rendait encore plus adorable. Aussitôt que le naïb et sa femme eurent vu l'enfant, leurs coeurs s'en émurent. La femme du naïb demanda aux Lesghiens:

— Que faut-il vous donner pour que vous nous cédiez cette enfant?

— Offrez-nous ce que bon vous semblera, Madame, ou plutôt gardez-la gratis.

Le naïb se leva, entra dans la maison, en rapporta une grosse bourse pleine de pièces d'or et la remit aux Lesghiens. La femme du naïb prit Kéto dans ses bras et la serra contre son coeur. Les Lesghiens remercièrent et partirent.

La caresse maternelle ranima bientôt la fillette pâmée. Quoique tout lui parût étranger, après les souffrances endurées entre les mains des Lesghiens, les caresses de la femme du naïb et les signes d'attention qu'elle lui prodigua apportèrent à la fillette un soulagement réel. Néanmoins, pendant les premiers temps Kéto réagit froidement à toute chose et il lui arriva souvent de pleurer. Elle se souvenait de ses parents, d'autres personnes proches et de son cher village, mais le naïb et sa femme lui montrèrent tant d'affection, la couvrirent de telles caresses qu'ils finirent par lui faire oublier son passé.

7. KETO DEVIENT UNE LESGHIEUNE

Un enfant vit du présent, croît continuellement au jour le jour, son âme et sa chair s'épanouissent, s'affirment. Il est conscient de sa croissance et de son évolution qui le rendent heureux. Devant le ciel et la terre, la nature et l'homme, l'enfant jouit d'une joie totale. Et comme il connaît le bonheur dans le présent, l'enfant ne pense ni au passé, ni à l'avenir. Par conséquent la mémoire, le souvenir, ces vesti-

ges du passé, se voient bientôt diminués dans son coeur et dans sa raison: pâlis, ils semblent se dissoudre complètement, cependant que le présent exerce sur lui la plénitude de son empire et conquiert sans partage le terrain jadis occupé par le passé.

Il en fut de même pour Kéto. Le naïb et sa femme gagnèrent à tel point l'affection de la fillette que petit à petit parvinrent à éteindre dans sa mémoire l'amour de ses véritables parents, voire même leur souvenir et les traits de leurs visages. Au bout de deux ou trois ans Kéto considérait le naïb et sa femme comme ses parents: elle ne vivait que par eux et ne se réjouissait que par eux. On aurait dit que l'image même de ses parents de sang et de chair s'était effacée en elle.

Au jour le jour la langue lesghienne affaiblit chez Kéto l'emprise de sa langue maternelle, la supplanta et l'éteignit. Le village lesghien effaça de son coeur jusqu'au nom de Vachlovani. Pendant longtemps Kéto ne ressentit qu'une seule perte: la belle voix de Magdane. son doux chant ne flattait plus l'ouïe de la fillette, mais elle finit par les oublier à leur tour, quoiqu'en dernier. En un mot, le présent régna dans l'âme de Kéto et d'abord rendit le passé pâle, puis l'effaça entièrement. Une Géorgienne se transforma en Lasghienne, l'enfant de la Kakhétie devint une enfant du Daghestan.

Cette métamorphose fut facilitée par l'ordre sévère que le naïb adressa aux villageois: il leur était expressément interdit de faire entendre sous aucun prétexte à Kéto qu'elle était une enfant adoptée et non pas la fille du vénérable couple.

8. VAINES TENTATIVES DU PÈRE DE KÉTO POUR DÉLIVRER SA FILLE

Que pensaient et que faisaient pendant ce temps-là les parents de Kéto? Ils ignoraient le sort réservé à leur enfant. Zourab était enclin à imaginer sa fille plutôt au coeur du Daghestan et c'est là qu'il avait fait entreprendre des recherches, vu que les ravisseurs étaient originaires de cette région. Trois ou quatre années s'écoulèrent ain-

si. Enfin un Lesghien de connaissance apprit à Zourab que sa fille avait échu à un certain naïb qui l'avait adoptée et qui l'élevait comme sa propre fille. Zourab fit dire au naïb: „Cette fille est mon enfant, elle a été enlevée en cachette et pourvu que tu me la rende, je suis prêt à te donner tout ce que tu me demanderas.“

Le naïb lui fit répondre: „Si j'avais su dès le début que cette enfant était ta fille, je te l'aurais rendue de mon chef, mais à

présent il est trop tard. Pour moi-même et pour ma femme cette enfant est le soleil levant. A son tour, elle nous aime fort, elle s'est faite à notre milieu, elle vous a complètement oubliés. C'est pourquoi nous ne saurions vous rendre Kéto même au prix de toutes les richesses de la Kakhétie“.

Après une telle réponse, Zourab ne pouvait libérer sa fille que de force ou en ayant recours à quelque subterfuge. Quant à se résigner à abandonner Kéto au Daghestan ceci était impensable pour ses parents, d'autant plus que Magdane n'a plus eu d'enfants et que Kéto demeurait sa fille unique.

Plus d'une fois Kartvéladzé s'était rendu au Daghestan avec une vingtaine d'hommes armés afin d'enlever Kéto, mais en vain. Le naïb connaissait bien son désir et son intention, alors à chacune de ses tentatives des Lesghiens l'attendaient sur la route, abrités dans un tel endroit d'où un seul Lesghien pouvait barrer le chemin à vingt ou quarante braves. Le nombre même des Géorgiens rendait difficile l'approche du village du naïb.

N'ayant abouti à rien sur cette voie, Zourab fut contraint de recourir à un autre procédé: il fit courir le bruit qu'il avait arraché de son coeur sa fille et qu'il avait renoncé à l'enlever à ses parents adoptifs. Ce bruit parvint jusqu'au naïb qui l'accueillit d'abord avec soupçon, mais finit par y croire puisque pendant deux années consécutives Kartvéladzé ne se manifesta en rien. Jusqu'alors on ne laissait Kéto sortir qu'avec beaucoup de précautions. A présent, à l'instar d'autres Lesghiennes, Kéto sortait et se promenait librement d'un quartier à l'autre, allait voir ses connaissances. Zourab apprit tout ceci par l'intermédiaire des Lesghiens qu'il connaissait et aborda son projet par un autre biais.

9. KÉTO EST ENLEVÉE PAR SON PÈRE

Arriva exactement le dixième printemps depuis le jour de l'enlèvement de Kéto par les Lesghiens. La forêt était couverte d'un feuillage épais qui permettait d'approcher inaperçu du village du naïb. Zourab fit venir un Lesghien du pays, connaissance de longue date, plusieurs fois invité chez lui, le fit marcher devant et ne le suivit qu'avec dix hommes armés. Ils s'entourèrent de tant de précautions qu'ils firent le parcours sans rencontrer un seul Lesghien sur leur chemin. Le lendemain au soir ils arrivèrent près du village du naïb et s'installèrent dans un endroit discret de la forêt. Le Lesghien regagna en silence sa maison où il passa la nuit et revint à l'aube porteur d'une nouvelle réconfortante: il paraît que Kéto se rendait chaque matin chez une de ses connaissances. Cette jeune personne était la fille de l'ancien naïb âgé qui venait de décéder. La jeune fille était très peinée par la mort de son père et Kéto allait lui rendre visite et la consoler tous les jours.

Le soleil à peine levé, Zourab Kartvéladzé s'approcha du bord de la route, se cacha derrière des arbres et se mit à regarder du côté d'où Kéto devait paraître. En face de Kartvéladzé s'élevait un grand tertre qui partageait le village en deux parties, formant le bas et le haut village. Kéto devait partir du bas village, passer entre le tertre et la forêt et monter au haut village. Beaucoup de temps se passa en attente, de sorte que Zourab pensa que Kéto n'avait peut-être pas l'intention de se rendre cette fois-ci dans le haut village. Mais voici que la jeune fille parut au loin. Dans la fleur de l'âge, vêtue comme une Lesghienne, elle avançait d'un pas alerte. Zourab devint tout oeil, son coeur batit plus fort. La jeune fille s'étant approchée, Zourab la fixait de telle sorte qu'on aurait dit qu'il

voulait la dévorer de ses yeux. Kéto avait quelque peu changé. Plus élancée qu'on ne l'est à son âge, elle avait gardé le teint et la visage de son enfance. Le cœur paternel s'emplit d'une affection sans bornes lorsqu'il eut reconnu en sa Kéto une jeune Géorgienne.

Kéto atteignit les arbres derrière lesquels Zourab s'était caché. Le moment venu, celui-ci se mit avec précaution sur le chemin de la jeune fille, de sorte à ne pas l'effaroucher. Kéto sursauta, eut peur et sauta de côté comme une biche.

— Ne crains rien, mon enfant, dit Zourab d'une voix douce et paternelle, je suis ton père, je suis venu ici pour te conduire auprès de ta mère.

Kéto écoutait, effrayée, des paroles étranges et n'arrivait pas à comprendre ce que cet étranger lui voulait.

Zourab se dit que s'il perdait son temps en paroles, quelqu'un pouvait survenir et gâcher l'affaire. Alors il s'approcha rapidement de Kéto, la saisit doucement et l'emporta vers la forêt. Kéto poussa de hauts cris. Ses cris furent entendus au village sans qu'au commencement on ait pu les identifier ni réaliser d'où ils venaient. Le village s' alarma et plusieurs personnes se rendirent chez le naïb. Celui-ci s'étant absenté de chez lui, on ne put le toucher à temps. En apprenant la nouvelle il fut terriblement affecté et s'écria: „Kartvéladzé a sans doute enlevé ma fille!“ Puis le naïb fit sans tarder constituer une équipe pour la poursuite.

Trente hommes armés se rassemblèrent aussitôt. Trois chemins menaient à Vachlovani. Le naïb répartit les poursuivants en trois groupes. Il envoya dix hommes sur une route, dix autres — sur la seconde et conduisit en personne les dix derniers sur la troisième. Les trois groupes arrivèrent presque jusqu'à Vachlovani sans pour autant avoir réussi à découvrir la trace

de Zourab et de Kéto: on aurait dit qu'ils étaient descendus sous terre en laissant la surface. C'est que Zourab, sachant que les poursuivants s'achemineraient vers son village, n'avait guère conduit sa fille à Vachlovani. Il avait emprunté la route du Nord menant aux villages de la Kakhétie septentrionale. Il préféra parcourir un long chemin et rentrer en paix chez lui. Hélas, une drôle de paix l'y attendait!

10. LE TOURMENT DE KÉTO

Zourab se doutait bien qu'au début Kéto n'allait pas le reconnaître et qu'elle serait affligée. D'autre part, il était persuadé que la jeune fille allait bientôt se ressaisir. Elle reconnaîtrait d'abord son père, puis sa mère, se souviendrait de son enfance et se réjouirait. Hélas, il se trompait terriblement! Tout au long du chemin Kéto fut au désespoir et rien ne sut la consoler. Des larmes coulaient sans interruption de ses yeux et elle poussait des soupirs à vous retourner les entrailles. Un tel état de sa fille tourmenta fort le père qui s'efforça de dissiper d'une façon ou d'une autre son chagrin, mais ce fut en vain. Chacune de ses caresses ne faisait qu'augmenter la tristesse de Kéto. Celle-ci voyait en Zourab son ennemi juré qui l'avait arraché à ses parents bien-aimés, à sa patrie chérie et qui l'emmenait prisonnière quelque part au loin. Chacune des paroles de Zourab lui fendait le cœur comme une arme. Zourab ne se consolait plus qu'à la pensée que, rentrée chez elle, Kéto recouvrerait la mémoire, qu'elle reconnaîtrait sa mère, sa maison et que son cœur renaîtrait à l'amour filial.

C'est dans cet espoir que Zourab la porte de sa maison, y introduisit Kéto et dit avec joie à sa femme:

— Voici, Magdane, je te ramène Kéto!
Transportée de joie, Magdane s'élança

vers sa fille, mais se joie se transforma en tristesse lorsqu'elle observa le visage de son enfant qui reflétait une angoisse tue. Magdane serra avec joie Kéto contre son coeur, mais en vain essaya-t-elle de dissiper sa tristesse. Kéto demeura froide comme la glace, insensible comme une pierre. Le chaleureux accueil maternel, les caresses de Magdane furent sans effet sur la jeune fille. Ou plutôt l'effet fut exactement contraire à l'attente. L'étreinte de Magdane représenta vivement à Kéto les caresses et les traits de sa mère adoptive, la femme du naïbe. Son mal empira et un torrent de larmes brûlantes jaillit de ses yeux.

— Ma fille, je suis ta mère qui t'entanta et voici ton père en chair et en os!—dit Magdane à Kéto. Voici la maison où tu as vu le jour et où tu trottiniais quand tu étais petite. Voici ton petit berceau dans lequel tu dormais et là tu aperffois ton cher parterre de fleurs où tu passais des journées entières.

Mais Kéto n'avait plus, pour les choses d'ici, ni d'yeux, ni d'oreilles. Son coeur et sa raison étaient en proie à une profonde tristesse et à une affliction sans bornes. Toutefois Magdane ne perdait pas l'espoir de voir Kéto un jour ou l'autre se rappeler son enfance, reconnaître ses parents et revenir vers eux.

Plusieurs semaines se passèrent et cet espoir des parents ne fut guère exaucé. Kéto ne mangeait presque pas, buvait peu, poussait de profonds soupirs, pleurait souvent et le sommeil même ne lui apportait pas le repos. Ses joues se creusèrent, son teint devint jaune et elle semblait être sur le point d'expirer. La plupart du temps elle avait les yeux clos et sa pensée s'envolait au loin, au Daghestan, allait rejoindre le naïb et sa femme, s'ébattre avec ses compagnes et ses amis. Ce qui l'entourait lui restait étranger, en chacun elle voyait son ennemi, détestait et haïssait tout le monde.

On tenta divers moyens pour faire ressurgir l'enfance du fond de sa mémoire. Plusieurs fois sa mère la conduisit dans la forêt à endroit précis d'où on l'avait enlevée. Elle l'y conduisit le soir, à l'heure de l'enlèvement, la mena à la source près de laquelle Kéto s'essayait souvent en compagnie de sa gouvernante et regardait les villageoises remplir leurs cruches, les mettre sur l'épaule et les emporter; elle lui montra les jeunes filles voisines de l'âge de Kéto, avec lesquelles celle-ci avait souvent joué dans son enfance; elle fit venir d'un autre village sa gouvernante dans l'espoir que Kéto la reconnaîtrait au moins, elle; elle lui montra ses poupées qu'elle avait toutes conservés dans un coffre, porta à plusieurs reprises l'attention de Kéto sur le son de la cloche de l'église qu'étant petite elle saluait en battant des mains, mais rien, n'y fit.

Les parents commandèrent pour Kéto une si belle robe géorgienne que les autres jeunes filles ne purent en détacher les yeux, mais Kéto ne voulut à aucun prix la passer et, depuis, s'attacha encore plus à son vêtement lesghien.

Enfin une voisine dit à Magdane:

— Kéto te ressemble beaucoup, elle est ta copie. Mets-toi devant votre grand miroir et place ta fille à côté de toi. Kéto se regardera dans la glace, comparera vos traits et ne déduira le reste.

Magdane suivit ce conseil, mais sa conduite parut étrange à Kéto et ne fit que l'étonner encore plus. Kéto ne daigna même pas jeter un regard au miroir, sans parler de trouver une ressemblance entre les deux visages.

Les parents étaient en train de perdre une fois de plus leur fille qui se fanait sans maladie, fondait à vue d'oeil et que peu de chose séparait du trépas.

— Non, je ne saurais plus voir cette enfant se tourmenter de la sorte et se mor-

fondre. Si au bout de quelques jours elle ne se tourne pas vers nous, je la mettrai à cheval et je la conduirai moi-même chez le naïb et chez sa femme. Apparemment ce sont de dignes personnes pour que notre fille les aime ainsi, dit Zourab à sa femme Magdane.

Quant à celle-ci, elle ne pouvait pas si facilement renoncer à Kéto et elle était prête à enterrer auprès d'elle sa fille unique plutôt que de l'envoyer une seconde et dernière fois au Daghestan...

11. LE POUVOIR DE LA BERCEUSE

Le mois d'avril se passa ainsi et arriva le joli mai. Dès le premier de ce mois le ciel se couvrit de nuages comme en été et le tonnerre gronda. Une pluie drue et vivifiante se déversa pendant la journée entière et au soir le ciel se dégagea si bien qu'il n'y resta plus le moindre lambeau de nuage. Le firmament se couvrit d'étoiles scintillantes et l'air devint très frais. Ce fut sans doute pourquoi Kéto eut un sommeil paisible cette nuit. Le lendemain elle se leva un peu plus vigoureuse.

C'était une matinée incomparable: une cascade de lumière éclatante se déversait du soleil sur les alentours et faisait briller de mille couleurs la rosée. Les oiseaux emplissaient la forêt de leur gazouillement joyeux. Des boutons de roses s'étaient épanouis au verger des Kartvéladzé et un parfum exquis se répandit dans l'air. Un rossignol, dissimulé dans un arbre, faisait entendre près de ces roses son chant doux. La nature en fête se réjouissait, on aurait dit qu'elle célébrait à la fois mille mariages heureux.

La nature sait incomparablement bien soigner la peine et le chargin des hommes. Elle soulagea également le coeur angoissé de Kéto et l'on put lire sur son visage

que le mal qui, tel un monstre, oppressait jusqu'alors son coeur et sa raison et lui interdisait d'observer la vie courante, venait de desserrer un peu ses griffes. Kéto se demanda pour la première fois pourquoi ces personnes étrangère lui montraient-elles tant d'affection et pourquoi s'affligeaient-elles de la voir triste.

Magdane s'aperçut aussitôt de ce changement bénéfique chez sa fille. Elle eut un regain d'espoir. D'une part cet espoir et de l'autre la belle matinée la rendirent de bonne humeur et, involontairement, Magdane se mit à fredonner pour elle-même une berceuse. Depuis la disparition de Kéto on n'avait plus jamais entendu Magdane chanter. Ce fut sa première chanson après dix ans de silence. Magdane était assise près de la fenêtre tandis que Kéto se tenait repliée sur un petit divan. Magdane fredonna d'abord à voix basse l'air de la berceuse, puis, exaltée par la beauté de sa propre voix, elle y mêla des modulations qui lui étaient propres, élevant le chant. Peu après elle glissa involontairement un regard vers Kéto et demeura interdite. Une émotion se peignit manifestement sur le visage de la jeune fille. Il était clair qu'elle s'efforçait, sans y parvenir, de se souvenir de quelque chose. Un souvenir précieux, enfoui depuis longtemps, tentait de s'éveiller, mais sans succès, au fond de sa personne et s'apprêtait à jaillir de sa raison, mais sur son chemin d'autres images se superposaient et l'empêchaient de monter. Magdane d'en rendit compte et communiqua à sa voix une expressivité et un attrait rares. Jadis un tel chant permettait à Magdane de rendre douces les journées d'enfance de sa petite Kéto. La voix de Magdane pénétra jusqu'à la moelle l'être de Kéto, la bouleversa et ranima en elle les bribes tant convoitées de son enfance ensevelie, ses chers souvenirs. Magdane rendait sa voix de plus en plus puissante et

attrayante, tandis que son regard qui embrassait Kéto traduisait un amour maternel infini. A son tour Kéto semblait dévorer des yeux les traits maternels tout en s'efforçant d'y déchiffrer quelque grand mystère qu'elle finit par percer. Le visage ému de Kéto s'apaisa peu à peu, le nuage sombre quitta son front, une clarté se répandit sur ses traits et un rayon de joie vint s'y ébattre. Kéto s'aracha soudain du divan, s'écria de la voix tant sollicitée „Maman!“, accourut vers Magdane, l'étreignit des deux mains et la couvrit de baisers ardents. Des larmes coulèrent en torrent des yeux de la mère et de la fille, mais c'étaient des larmes de joie, d'apaisement, d'allégresse. Depuis un moment Zourab avait entrouvert la porte. Kéto se dégagea de l'étreinte maternelle, alla au-devant de lui en s'écriant „Papa!“ et l'embrassa.

Puis elle rejoignit sa mère, lui passa le bras, l'emmena dans la pièce voisine, la plaça à côté de soi devant le grand miroir l'embrassa affectueusement du regard, mais quelque chose la contraria. Elle s'éloigna rapidement de la glace, pénétra en courant dans la pièce voisine, ouvrit le tiroir, en sortit sa nouvelle robe géorgienne et la passa à la place de son habit lesghien. Puis elle reconduisit une fois de plus sa mère étonnée devant la glace, se mit à côté d'elle et compara leurs deux visages. Elle constata à quel point elle ressemblait à sa mère, se retourna vers elle, se suspendit à son cou et se remit à la couvrir de baisers. Naguère un tel comportement de Magdane l'avait étonnée, à présent elle agit de même. Puis elle pria sa mère d'ouvrir le coffre des poupées et caressa les amies de son enfance.

Un souvenir en appela un autre, celui-ci, un troisième, puis un quatrième et le temps de son enfance se dressa devant Kéto comme un miroir. Jusqu'alors c'était malgré elle que sa mère l'emmenait se

promener ici ou là, à présent ce fut le tour de Kéto de supplier sa mère de l'accompagner tantôt au potager, tantôt à la source, tantôt à la forêt et ainsi elles refirent petit à petit le tour du village. Kéto restitua également son géorgien, quoique les mots lui manquassent souvent. Elle s'arrêtait au milieu d'une phrase ou y mêlait des mots lesghiens et c'est alors que sa mère lui en apprenait les équivalences géorgiennes.

Il s'avéra que les impressions et les images des premières années ne s'étaient guère éteintes et n'avaient pas délaissé la raison de Kéto, mais qu'elles dormaient au fond de sa mémoire comme la graine dort dans la terre et que les choses vues et vécues pendant dix années passées au Daghestan les recouvraient. Seule une impression puissante et profonde aurait eu le pouvoir d'ébranler ces images et de les réveiller, tout comme la chaleur et la lumière du soleil extrait la graine à la surface d'un champ. Seule la voix de sa patrie, la berceuse de son enfance qui l'avait pénétrée jusqu'à la moelle des os avait pu produire sur Kéto une telle impression lumineuse.

Les habitants de Vachlovani, grands et petits, hommes ou femmes, se réjouissaient de voir Kéto recouvrer la mémoire, venaient féliciter Magdane et son époux et admirer Kéto. L'immense joie qui régnait chez les Kartvéladzé était comparable à celle que ressentirent sans doute, au temps du Christ, les familles au sein desquelles le Sauveur avait guéri un mourant ou ressuscité un mort. Magdane chantait souvent et son chant servait de réplique à cette grande joie. Comme un chevreuil assoiffé absorbe avidement l'eau pure, sans pouvoir de si tôt éteindre sa soif, de même Kéto, privée pendant dix longues années de son plus grand plaisir, absorbait sans se rassasier le chant maternel et

ne laissait pas répit à Magdane. Aussitôt une chanson de Magdane terminée, sa fille la pria d'en chanter une seconde, une troisième et une quatrième. Il arrivait souvent à Magdane de lui dire:

— Laisse-moi souffler, ma chère enfant, je n'en peux plus.

Mais Kéto possédait un remède efficace contre cette lassitude: elle embrassait tendrement sa mère et la couvrait de baisers. Tout en se délectant du chant maternel, Kéto apprenait à son tour à chanter.

12. KÉTO ET SES PARENTS ADOPTIFS

Une fois, comblée de la joie de son existence nouvelle, Kéto demanda à sa mère:

— Ma chère petite maman, est-ce que je peux transmettre par quelqu'un le bonjour au Daghestan?

Ce propos déplut à Magdane et elle en sursauta.

— T'en fais pas, maman, — lui dit Kéto affectueusement — Je vous aime, toi et papa, comme mes parents, tandis que je les aime pour ce qu'ils ont fait pour moi et parce qu'ils m'ont élevée. Si ce n'étaient eux, qui sait entre quelles mains je me serais trouvée et ce qui me serait arrivé!

On envoya exprès des hommes dire le bonjour au naïb et à sa femme et on leur offrit de l'excellent vin de Kakhétie que les Lesghiens de l'époque n'appréciaient pas moins que les Kakhétiens.

L'été touchait à sa fin. Magdane vit que Kéto avait très envie de revoir ses parents adoptifs, mais n'en soufflait mot. Une fois Magdane dit à sa fille:

— Sais-tu, ma chérie, quelle idée me vient? La saison des vendanges approche. Au Daghestan il n'y a ni vignobles, ni vendanges. Si nous invitons tes parents adoptifs pour les vendanges? Il sied de répondre au bien par le bien.

En signe de gratitude Kéto embrassa sa mère avec transport.

Le naïb et sa femme avaient bien envie de revoir Kéto, c'est pourquoi ils se réjouirent d'être invités aux vendanges et au moment dit ils se rendirent chez les parents de leur fille adoptive. Avec la permission des siens, Kéto accueillit ses parents adoptifs en habit lesghien. La joie de Kéto était sans bornes de voir réunies les quatre personnes proches qu'elle aimait de tout son coeur.

Zourab et le naïb devinrent amis. A son tour Magdane eut de l'affection pour la femme du naïb et on prit pour règle d'inviter chaque automne le couple lesghien aux vendanges. Cette règle resta en vigueur lorsqu'au bout de quelques années Kéto se maria au pays de sa mère où elle épousa un Géorgien digne d'elle. Chaque année au mois de septembre les Kartvéladzé venaient arriver du Kartli leur fille et leur gendre et du Daghestan — le naïb, sa femme et leur suite. Y eut-il jamais des vendanges plus joyeuses que celles de Kéto?

13. LE BONHEUR DE KÉTO

Mais était-ce seulement pendant les vendanges que Kéto ressentait de la joie et de l'allégresse? Non, à d'autres moments également.

Les sages l'ont dit et le disent: c'est un coeur aimant qui est la meilleure source de bonheur humain. L'amour pur et puissants du prochain adoucit la vie à la fois de celui qui aime et de celui qui est aimé. L'homme peut perdre sa richesse, être privé de justice et de beauté, la vie de ses parents peut lui être ravie prématurément, mais un coeur aimant le réchauffera et l'éclairera jusqu'à la tombe.

Kéto avait hérité de sa mère d'un coeur aimant que l'épreuve qu'elle traversa ne fit

qu'embellir. Le coeur de Kéto fut passé à rude épreuve et connut de puissants mouvements qui l'aguerrirent. Les sentiments profonds de ce coeur furent modelés d'abord par l'amour de ses parents, puis par le peine que lui infligea son enlèvement, enfin par l'amour voué à ses parents adoptifs. Depuis le coeur de Kéto accueillit successivement une tristesse profonde et de longue durée subie lors de son enlèvement par son propre père, l'amour pour

ses parents et ses parents adoptifs et, enfin, pour son digne époux et pour leurs enfants. Ainsi le coeur de Kéto devint une source intarissable d'amour pour le genre humain, un flambeau toujours allumé d'amour pour le prochain. Kéto, qui avait connu dans sa vie aussi bien une grande peine qu'une joie puissante, fut toujours et partout affectueuse pour les enfants, elle versa des larmes pour les malheureux, consola les opprimés, aida les indigents,

fit l'aumône aux mendiants. Kéto considérait comme siens aussi bien les Géorgiens que les Lesghiens, la Géorgie et le Daghestan lui tenaient à coeur et comme l'amour engendre l'amour, les Géorgiens et les Lesghiens semblaient concourir entre eux à qui rendrait de plus grands honneurs, à qui ferait preuve d'une plus grande affection pour Kéto. Grâce à son coeur aimant, Kéto répandait autour d'elle joie et soulagement. Tout comme un rosier en fleur qui embaume l'air d'un parfum exquis est source de joie, de même chacun se réjouissait à la vue de Kéto et la chérissait. A

son tour Kéto jouissait à la fois de son amour pour le prochain et de l'affection que celui-ci lui rendait. Un bonheur plus parfait existe-t-il ici-bas?

Que Dieu engendre également dans vos coeurs, mes jeunes lecteurs, l'amour ardent du prochain, qu'il vous comble de l'affection des autres et qu'il envoie, comme à Kéto, une vie longue et heureuse.

Traduit du géorgien par
Gaston Bouatchidzé

